

Λαρίσης καί Λαρισαίων μνήμες

* * *

ΣΤΑΥΡΟΣ ΓΟΥΛΟΥΛΗΣ
Δρ. BYZANTINΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

«ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ»: Πολιτεία καί μαρτύριο τοῦ ἐκ Δάρδας Ἡπειροῦ μυτροπολίτη Λαρίσης* († 17 Σεπτεμβρίου 1821) (Α΄ Μέρος: Βιογραφία)**

Ὁ μυτροπολίτης Λαρίσης Πολύκαρπος, ὁ Δαρδαῖος, καταγόταν ἀπὸ τὴ Δάρδα (Ντάρντα ἢ Ντάρδα, Dardha, Ἀπιδέα) σπὴν περιοχὴ τῆς Κορυτσᾶς, χωριὸ πού –ὅπως φαίνεται– διατήρησε καί τίμησε τὸν 19ο αἰῶνα τὴ μνήμη του, τὸν μαρτυρικό του θάνατο μὲ ἐντολὴ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ Δράμαλη, διοικητῆ τῆς Λαρίσης. Ἐδῶ ὑπῆρχε καί τὸ πατρικὸ σπίτι καί σὺν τῷ χρόνῳ ἐξυφάνθηκε ἕνας πυρήνας βιογραφικῶν στοιχείων, γραπτῶν καί προφορικῶν, ὁ ὁποῖος διευρύνθηκε, ὅταν ὁ Δαρδιώτης ἱερέας Σπύρος Ν. Ζέγκος ἀνέλαβε νὰ συγκεντρώσει ὅ,τι ἀνταποκρινόταν γιὰ ἔκδοση βιβλίου (1927), ἀνιχνεύοντας τεκμήρια κυρίως στὴ Θεσσαλία¹.

Ὁ συγγραφέας, πού διέμενε σπὴν Ἀθήνα (ὁδὸς Κρατύλου 19 ἀπὸ τὸ 1921, ὅταν ἐγκατέλειψε ὀριστικά τὴ Δάρδα), ἦταν συγγενὴς τοῦ Πολυκάρπου².

* Τὸ παρὸν ἄρθρο ἀφιερώνεται σπὴ μνήμη τοῦ μακαριστοῦ μυτροπολίτη Λαρίσης Θεολόγου Πασχαλίδου (1968-1974).

** Ὁφείλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν καθηγούμενο τῆς Ἱ.Μ. Σίμωνος Πέτρος π. Ἐλισαῖο γιὰ τὴ χρῆση τῆς πολὺτιμης βιβλιοθήκης της, χάρι στο ὕλικό τῆς ὁποίας ἡ μελέτη ἔλαβε τὴν παρούσα μορφή.

¹ Παπα-Σπύρος Ν. Ζέγκος, *Βιογραφία τοῦ Πολυκάρπου τοῦ Δαρδαίου μυτροπολίτου Λαρίσης καταπομπθέντος ὑπὸ Μαχμούτ-πασᾶ τῷ 1821. Σύντομος περιγραφή τῆς Δάρδας μετὰ εἰκόνων*, Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἱ. Βάρτσου, ὁδὸς Πραξιτέλους 21, 1927, 84, 89 (οἰκία) 99, 101 (Ντάρδα, Ἀπιδιά). Πρὸβλ. Ν.Ι. Γιαννόπουλος, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας», *Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός*, Γ΄ (1914), 253-312, 279-280. Ν.Ι. Γιαννόπουλος, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας. Διορθώσεις καί προσθήκαι», *Θεολογία*, 11.4 (1933), 330-342, 340-341.

² Ζέγκος, ὁ.π., 15: ὁ πάππος του ἐκ μητρὸς ἦταν υἱὸς τῆς Χριστίνας, ἀδελφῆς τοῦ Πολυκάρπου, σσ. 20-21.

Καταγράφει τή βιογραφία τοῦ μητροπολίτη μέ τίτλο «Βίος τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» «γραφεῖσα τῷ 1821 ὑπὸ τοῦ ἱεροδιακόνου του Ἰγνατίου» (ἄμεσου συνεργάτη τοῦ μητροπολίτη), «τοῦ μετέπειτα ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου ἐν Βοβοστίτση τῆς Κορυτσᾶς», εὕρισκόμενη στή βιβλιοθήκη τῆς ἴδιας μονῆς. Τό κείμενο αὐτό μετεγράφη ἀπό τό πρωτότυπο ἀπό τόν ἐκ Δάρδας πρωθιερέα Ἡλία Κέρρες καί τόν υἱό του στίς 27 Ὀκτωβρίου 1905, καί αὐτό δημοσίευσε ὁ Σπύρος Ζέγκος (2 Ἀπριλίου 1927)³. Μέχρι τώρα δέν ἐντοπίσθηκε τό χειρόγραφο μέ τόν πρωτότυπο «Βίο».

Ἡ ἔρευνα τοῦ Σπύρου Ζέγκου, ὅπως σημειώνει στά προλεγόμενα, ἄρχισε μέ τή διαπίστωση ὅτι δέν ὑπῆρχαν στήν Μητρόπολη τεκμήρια τῆς δράσεως τοῦ Πολυκάρπου. Ἐντοπίζει νέο ἀρχαιακό ὕλικό, μέ πῖο σημαντικό τίν ἔμμετρο βιογραφία συγγραφείσα πρὸ τοῦ 1890 ἀπό τόν διδάσκαλο Σωτήριο Νάτση, ἡ ὁποία στηρίζεται στόν «Βίο τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου»⁴. Ὁ τιμώμενος ὅμως δέν λησμονήθηκε ποτέ στή Δάρδα⁵. Ἔτσι καταφεύγει στήν προφορική παράδοση πού διετηρεῖτο σέ Δαρδιῶτες, τόν πάππο του παπα-Ἀντώνιο Ζέγκο, τόν παπα-Ἀθανάσιο, υἱό τοῦ Ἰσιδώρου, συμμαθητή τοῦ μητροπολίτη⁶. Ἐξάλλου ὁ

³ Ζέγκος, ὁ.π., 9, 56. Τό σίγουρο εἶναι ὅτι ὄντως ἐγράφη ἐπί σουλτάνου Μαχμούτ Β΄, βλ. σ. 46: «...ὁ κραταιότατος ἡμῶν βασιλεὺς Σουλτάνος Μεχμέτ Β΄». Ἄλλο ἓνα ἀντίγραφο αὐτοῦ εἶχε ἐκπονήσει ὁ διδάσκαλος τῆς Βοβοστίτσας Βασίλειος Ζέγκος, ἀδελφός τοῦ παπα-Σπύρου, τό 1899, ἀλλά μετὰ χάθηκε, βλ. ὁ.π., σ. 15.

⁴ Προέρχεται ἀπό κώδικα τῆς μονῆς Βαρυλάμ Μετεώρων (ὁ ὁποῖος ὅμως δέν ἐντοπίσθηκε) καί δημοσιεύτηκε στήν ἡπειρωτική ἐφημερίδα «Πύρρος» τό 1905, ἀφοῦ ἀντιγράφηκε ἀπό τόν Ἡλία Μπουζιώτα, ἄλλοτε γραμματέα τῆς Μητροπόλεως Καστορίας, μετέπειτα συνεργάτη τοῦ «Πύρρου», ὅπου καί δημοσιεύτηκε σέ συνέχειες στά φύλλα: 23/9, 8/10, 29/10, 10/11, 24/11, 15/12/1905 καί 12/01/1906, βλ. Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 15-16, 57-72. Ὁ βιογράφος Σωτ. Νάτσης (ἀπέθανε τό 1893 ὡς διευθυντής τοῦ Παρθεναγωγείου Κορυτσᾶς) ἦταν συγγενής ἀπό τή μητέρα του, συνέγραψε δέ τό ποίημα ὅσο ζοῦσε ὁ ποτέ ἱεροδιάκονος Ἰγνάτιος περὶ τό 1880-1885. Εἶχε ὑπηρετήσει στή Δάρδα, σέ ἐποχή πού ζοῦσε ἀκόμη ὁ ἡγούμενος Ἰγνάτιος. Στά Μετέωρα, ὅπου μετέβαινε τακτικά καί ὁ Πολυκάρπος, μετέβη ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας καί κατέγραψε τή βιογραφία, τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1890 βλ. Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 13-15. Πρβλ. Σπ. Λάμπρος, *Νέος Ἑλληνομνήμων*, ΙΑ΄ (1914), 489-491.

⁵ Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 9-11: 1. ἐπιστολή πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄ (3 Ἰουν. 1820) ἀπό τό Μουσεῖο Ἄλμυροῦ (κειμένο: σσ. 77-80), 2. τρία πρακτικά τοῦ Πολυκάρπου (1811-1812) ἀπό Τύρναβο καί μονή Δουσκίου, 3. διαθήκη τῆς Κυράτσας μιτέρας τοῦ Πολυκάρπου (25 Ἰαν. 1823), 4. ἐπιστολή ἡγουμένου Σωφρονίου πρὸς τόν διδάσκαλο Τυρνάβου Ἰσιδώρο, συμμαθητή τοῦ Πολυκάρπου, 5. κατάλογοι τῶν μητροπολιτῶν Λαρίσης ἀπό δημοσιευμένα βιβλία, 6. σύντομη ἱστορία τῆς Δάρδας, 7. φωτογραφίες.

⁶ Ὁ Σπύρος Ζέγκος, ὁ.π., σελ. 11 κ.έ., προσθέτει τά ἐξῆς: ἦταν συνεργάτης τοῦ Γρηγορίου Ε΄, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, συμμαθητής καί φίλος του Ἰωάννη Κωλέττη, φίλος συνεργατῶν τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ Μάνθου καί Τέρτου Πάνου ἐκ Δάρδας (βλ. σ. 104), εἶχε σχέσεις μέ καπετάνιους τῆς Θεσσαλίας, συγκρούσθηκε μέ τόν Ἀλῆ-πασᾶ, ὑπῆρξε ὑποψήφιος πατριάρχη μετὰ τόν Γρηγόριο Ε΄, κ.ο.κ.

Πολύκαρπος είχε κοντά του συνεργάτες από τήν πατρίδα του –έκτός από τόν Ἰγνάτιο Ἱερομόναχο–, ὅπως τόν Ἀντώνιο Δαρδιώτη ἢ τόν «ξυλοφόρο» «κύρ Μέλιο» (Θεμελῆ) Μάντζιο τόν Βοβοστιανό, «πατριώτη», «ἄξιο ἄνθρωπο»⁷. Ἔτσι δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι τό διασωθέν ἀρχαῖο ὕλικό ἀφείλεται σέ πρωτοβουλία κυρίως Δαρδιωτῶν ἢ καπιόντων συγγενῶν τοῦ Πολυκάρπου, οἱ ὁποῖοι τό διατήρησαν ἐξ ἀρχῆς στή Δάρδα ἢ ἀνακάλυψαν νέο, ὅταν τόν 20ό αἰῶνα ἔγινε προσπάθεια ἀνασυστάσεως τοῦ ἀρχικοῦ Βίου σέ ἔντυπο.

Ὁ παπα-Σπύρος Ζέγκος ἀφιερώνει τό ἔργο του στόν μητροπολίτη Λαρίσης Ἀρσένιο Ἀφεντούλη (1869-1934), Κων/πολίτη, «τῷ ἐπαξίως κατέχοντι ἤδη ἀπό δωδεκαετίας (1914-1934) τόν ἱστορικό θρόνον τοῦ ἀειμνήστου ἐθνομάρτυρος μητροπολίτου Λαρίσης κυροῦ Πολυκάρπου». Ἐκφράζει, ἐπίσης, εὐχαριστίες σέ ἕνα ἄλλον Θεσσαλό ἱεράρχη, τόν μητροπολίτη Τρίκκης Πολύκαρπο Θωμᾶ ἐκ Πρεμετίης (1876-1945, ὁ ὁποῖος ἐθῆτευσε στά 1914-1945) γιά τή βοήθειά του στήν ἀνεύρεση ἀρχαῖο ὕλικου.

Ἀφορμή τῆς δημοσίευσης τοῦ βιβλίου εἶναι ὅτι: «Ἐκατονταετηρίς ἤδη παρήλθεν ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἕνας ἐκ τῶν ἀφανῶν ἠρώων τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Γένους... ἠρωϊκῶς ἀνθιστάμενος κατὰ τῶν παρανόμων ἀπαιτήσεων τῶν τυράνων, ἐκαρτομήθη ὑπό τοῦ Μαχμούτ πασᾶ Δράμαλη παρά τήν γέφυραν τοῦ Πηνειοῦ ἐν Λαρίσῃ τήν 17ην Σεπτεμβρίου 1821»⁸. Ἡ ἡμερομνία αὐτή ἐπιβεβαιώνεται σέ «ἐκκλησιαστικό βιβλίον» τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Τυρνάβου, παλαιά μονή τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰ., μέ τήν ὁποία ὁ Πολύκαρπος εἶχε σχέση, πιθανόν ἦταν ἡσυχαστήριον τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης⁹. Ἡ ἐπέτειος τῶν 100 χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καί τοῦ θανάτου τοῦ Πολυκάρπου Δαρδαίου πρέπει νά εἶχε ἀπασχολήσει τή Μητρόπολη Λαρίσης, ἀλλά οἱ ἔκτακτες συνθήκες

⁷ Γιά τόν Ἀντώνιο Δαρδιώτη βλ. πῶ κάτω σημ. 84. Γιά τόν ξυλοφόρο Μέλιο Μάντζιο βλ. Ζέγκος, ὁ.π., σελ. 39. Τό ἐπάγγελμα τοῦ «ξυλοφόρου» συνδέεται μέ τά προγονικά ἐπαγγέλματα τῶν Δαρδιωτῶν σχετιζόμενα μέ τήν ὑλοτομία, βλ. Ἀλεξ.Χ. Μαμιόπουλος, *Ἥπειρος, λαογραφικά-ἠθολογικά-ἐθνογραφικά*, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1964, 221.

⁸ Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 7, 45: «Πολύκαρπος...ὑπό τὰς καιρικές περιστάσεις ἐκαρτομήθη εἰς Λάρισαν ἔμπροσθεν τῆς Μητροπόλεως εἰς τό γεφύρι...».

⁹ Ν. Ι. Γιαννόπουλος, «Ἐπιγραφαί Τυρνάβου», *Ἀρμονία* 2 (1901), 214-226, 222 (ἀρ. 31): «+ Εἰς τοὺς ἀώκας (=1821) Σεπτεμβρίου ἰζ' ἔγινεν ἡ ἀποτομὴ τοῦ Ἀρχιερέως Πολυκάρπου Λαρίσης ὑπὸ τοῦ τυράννου Μαχμούτ-Πασᾶ Δράμαλη...». Στό ἄρθρο αὐτό παραπέμπουν: Ζέγκος, ὁ.π., σελ. 54. Ἐπαμ. Φαρμακίδης, *Ἡ Λάρισα - Τοπογραφικὴ καὶ Ἱστορικὴ Μελέτη*, Βόλος, 1926, 114. Μέ τό μοναστήρι τότε τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ὁ Πολύκαρπος εἶχε σχέση, πιθανόν ἦταν τό κατάλυμα τοῦ Πολυκάρπου στόν Τύρναβο. Ὁ ναός κτίσθηκε τό 1615 καί στή νεώτερη ἐποχὴ ἔγινε κοιμητηριακός, βλ. Ν.Ι. Γιαννόπουλος, ὁ.π., σελ. 218 (ἀρ. 18). Σταυρούλα Σδρόλια, «Οἱ μεταβυζαντινοὶ ναοὶ τοῦ Τυρνάβου», *Πρακτικά Πρώτου Συνεδρίου Τυρναβιτικῶν Σπουδῶν, Τύρναβος 9-10 Σεπτεμβρίου 1990*, Δῆμος Τυρνάβου, Τύρναβος 1991, σσ. 75-92, 87.

λόγω του Μικρασιατικού μετώπου τής ανέβαλαν για λίγα χρόνια. Ὁ μητροπολίτης Ἀρσένιος Λαρίσης θεώρησε χρέος του μέσω του ἱερέα Σπύρου Ζέγκου νά ἀποκαταστήσει τή μνήμη ἑνός προκατόχου του, ὄχι μόνον μέ ἓνα τυπικό «ἀγιολόγιο», ἀλλά μέ ἐντοπισμό καί δημοσίευση ἱστορικῶν τεκμηριῶν γι' αὐτή τήν ἐντονη προσωπικότητα, πού κατέφερε νά ἀποπνέει σεβασμό, ἀκόμη καί πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς.

Τὴν ὅλη εἰκόνα γιὰ τὸν Πολύκαρπο συμπληρώνουν: 1. Τό δημοσιευμένο ἀρχεῖο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καί ἔγγραφο τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄. 2. Οἱ σημειώσεις τοῦ Ἄγγλου γιατροῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Henry Holland πού διαμένει στή Λάρισα τό 1812 (20 ἕως 24 Νοεμβρίου καί μετὰ πάλι στίς 20-22 Δεκεμβρίου), δύομισι χρόνια μετὰ τήν ἐκλογή του ὡς μητροπολίτη Λαρίσης¹⁰. Ἀντίθετα, ὁ Γάλλος διπλωμάτης Fr. Rouquerville (Αὐγούστος 1814) δέν σχολιάζει κάτι γιὰ τὸν Πολύκαρπο, οὔτε ἄλλος περιηγητής τῆ δεκαετία 1810/11-1821¹¹.

Ὁ «Βίος τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» ἀξιοποιήθηκε ἐλάχιστα ἀπὸ τὴν ἐλληνική ἐπιστημονική ἔρευνα¹², καί πάλι μέ ἀποσπασματικό τρόπο, ἐπιλογή ἐπιμέρους στοιχείων, χωρὶς νά ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι πρῶτα ἀπὸ ὅλα εἶναι ἔργο τέχνης, ὅπως καί σέ ποιούς ἀναφέρεται, ἀποκλειστικά τό τοπικό ἐκκλησιαστικὸ ἢ τὴν εὐρύτερη κοινωνία.

Γιὰ τὴν σμίλευση τοῦ τραγικοῦ χαρακτήρα τοῦ Πολυκάρπου ὁ «Βίος» ἐμφανίζει μία δέσμη ἀναγνώσεων πού πρέπει νά ληφθοῦν ὑπόψη: 1η: ἡ προφορική παράδοση πού μεταφέρει ὁ Σπύρος Ζέγκος, 2η: ἡ ἐντύπωση πού ἔχει σχημα-

¹⁰ Henry Holland, *Ταξίδι στή Μακεδονία καί Θεσσαλία*, μετάφραση Γιώργος Καραβίτης, πρόλογος-ἐπιμέλεια Γάσου Βουρνᾶ, Ἐκδόσεις Ἀφῶν Τολίδη, Ἀθήνα 1989 [Λονδίνο 1815], 101-140, 259-265. Σχόλια γιὰ τὴ διαμονή τοῦ H. Holland βλ. Χριστίνα Πολέζε, *Λάρισα καί Θεσσαλικός κάμπος. Ἀφηγήσεις ἱστορικῶν καί πολιτιστικῶν γεγονότων 63 Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν ἀπὸ τὸν 16ο ἕως τὴς ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα*, Ἐκδοτικός Οἶκος Ἀντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2007, 208-229. Νικόλαος Παπαθεοδώρου, «Ὁ Holland περιγράφει τὴ Λάρισα τοῦ 1812», ἐφημ. *Larissanet*, φύλλα τῆς 10ης, 17ης καί 24ης Ὀκτωβρίου 2014.

¹¹ Χριστίνα Πολέζε, ὀ.π., σσ. 235-246. Γιάννης Σκούρης, «Περιγραφή τῆς Λαρίσας ἀπὸ τὸν Ποικεβίλ», *Πρακτικά του Α΄ Ἱστορικοῦ - Ἀρχαιολογικοῦ Συμποσίου Λαρίσα: Παρελθόν καί Μέλλον 26-28/4/1985*, Δῆμος Λαρίσας, Λάρισα 1985, 340-346.

¹² Τὴ «βιογραφία» ἔλαβε κριτικά ὑπόψη ὁ Γιώργος Β. Ντρογκούλης, «Οἱ συντεχνίες στή Λάρισα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὴς οικονομικῆς καί κοινωνικῆς δομῆς σπὴν περιοχὴ», *Πρακτικά του Α΄ Ἱστορικοῦ - Ἀρχαιολογικοῦ Συμποσίου Λαρίσα: Παρελθόν καί Μέλλον 26-28/4/1985*, Δῆμος Λαρίσας, Λάρισα 1985, 241-322, 291-294. Ἐπίσης ὁ Δημ. Χατζηγιάννης, «Ὁ Λαρίσης Πολύκαρπος, ὁ Βορειοπαιρώτης ἐθνομάρτυς τοῦ Εἰκοσιένα», *Ἡπειρωτικὴ Ἔστια*, Ε΄(1956), 550-551. Ὁ Ἰωάννης Ε. Αναστασίου, «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Βελί πασᾶ μέ τό Πατριαρχεῖο γιὰ τὸν μητροπολίτη Λαρίσης Πολύκαρπο», *Πρακτικά του Α΄ Ἱστορικοῦ-Ἀρχαιολογικοῦ Συμποσίου Λαρίσα: Παρελθόν καί Μέλλον 26-28/4/1985*, Δῆμος Λαρίσας, Λάρισα 1985, 323-339, 337-338, ἔλαβε ὑπόψη τό ποιῆμα τοῦ Σωτηρίου Νάτσι.

τίσει ὁ ἱεροδιάκονος Ἰγνάτιος ὡς αὐτόπτης καὶ αὐτίκοος μάρτυρας, 3η: τὸ τί πιστεύει ὁ ἴδιος ὁ Πολύκαρπος μέσω τῶν διαλόγων του πού παραθέτει ὁ ἄμεσος συνεργάτης τοῦ Ἰγνατίου. 4η: τὸ πλαίσιο πού τοῦ καθόριζε ἀφενὸς ἢ παράδοση τοῦ Πατριαρχείου, ἀφετέρου τὸ κυρίαρχο Ὀθωμανικὸ σύστημα, καὶ δὴ σέ μία κρίσιμη περίοδο.

1. «Ἄθλα Πολυκάρπου»: Γεγονότα καὶ τεκμηρίωση

Σύμφωνα μέ τόν Ἰγνάτιο, ὁ μητροπολίτης Πολύκαρπος, κατά κόσμον Πέτρος Βέσσης ἢ Μπότσης, πραγματοποίησε μία ζωὴ ἀγῶνες: «αὐτὰ εἶναι τὰ ἄθλα τοῦ μακαρίτου... κυροῦ Πολυκάρπου», τοῦ περίφημου Ἀλβανοῦ Δαρδιώτου», καταλήγει στό τέλος τοῦ «Βίου». Γεννήθηκε τὸ 1778 στή Δάρδα (Dardha ἢ Dardhë) τῆς Κορυτσᾶς¹³. Τὸ «Δαρδαῖος» εἶναι ἡ λόγια ἐκδοχὴ τοῦ κανονικοῦ «Δαρδιώτης». [Στή Λάρισα ἦταν γνωστός καὶ ὡς «Μπιθικουόκης», ἀπὸ τὴν θεωρούμενη ὡς ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὸ Μπιθικουόκι τῆς Κορυτσᾶς¹⁴]. Ὁ περιηγητὴς Henry Holland, πού φιλοξενήθηκε τὸ 1812 στὴν οἰκία τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης, ὑπολογίζει ὅτι τότε ἦταν περίπου σαράντα ἐτῶν, ἄρα γεννήθηκε περί τὸ 1772¹⁵. Οἱ γονεῖς του Ἰωάννης καὶ Κυράτσα εἶχαν καὶ ἄλλες τέσσερις θυγατέρες (Ζωΐτσα, Χριστίνα, Σωτηρία, Ἐλένη). Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ παπα-Σπύρος Ζέγγος, ὁ βιογράφος Ἰγνατίου καὶ ἄλλες πηγές τὸν θεωροῦν «Ἀλβανό» (δηλαδή Ἀρβανίτη)¹⁶, προφανῶς εἶχε ρωμαϊκὴ συνειδησι [Ὁμοίως καὶ ἡ κοινότητα τῆς Δάρδας ἢ τουλάχιστον ἓνα μεγάλο μέρος της, καὶ δὴ στό Ἐξωτερικό¹⁷, ἐργαζόμενοι σέ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ]¹⁸. Ἔγινε μητροπολίτης νεώτατος σέ ἡλικία, ἦταν «μετρίου ἀναστήματος, νευρώδης, ὀστεώδης, καὶ μέ μεγά-

¹³ Ζέγγος, ὁ.π., σσ. 29, 56: «ὁ περίφημος Ἀλβανὸς Δαρδιώτης».

¹⁴ Τὴν πληροφορία αὐτὴ ἀπορρίπτει ὁ Ν. Γιαννόπουλος, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι» (1933), σελ. 340, ἀν καὶ ἀρχικά (Ν. Γιαννόπουλος, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι» (1914), σελ. 279), δέχεται τὸ Μπιθικουόκης. Ὁμοίως ὁ Ἰω. Φαρμακίδης, *Ἡ Λάρισα*, 114, δέχεται τὴν καταγωγή ἀπὸ τὸ Μπιθικουόκι, ἀλλὰ στί σελ. 321 ἀπορρίπτει τὴν θέσι αὐτὴ, μέ βάση πληροφορία πού τοῦ παρέσχε ὁ Ν. Γιαννόπουλος ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὴ Δάρδα. Πρβλ. Ἰω. Ε. Ἀναστασίου, «Ἡ ἀλλογραφία τοῦ Βελῆ πασα», 323. Ἄν ἦταν γνωστό ὅτι τὰ χωριά Δάρδα καὶ Μπιθικουόκι εἶναι στὴν ἴδια περιοχὴ, τὸ «Μπιθικουόκης» μπορεῖ νά εἶναι σχελιαστικὸ ἐπίθετο.

¹⁵ *H. Holland*, ὁ.π., σελ. 107. Πρβλ. Ἰω. Ε. Ἀναστασίου, ὁ.π., σελ. 324.

¹⁶ Βλ. Ζέγγος, ὁ.π.: 1) Ἀλῆ-πασάς, σ. 36: «Ἐμπρὲς μύτρο δεσπότη... ἡμεῖς οἱ Ἀλβανοὶ κατοπιν σκεπτόμεθα». 2) Πατριάρχης Γρηγόριος Α', σ. 44: «Εἶσαι Ἀλβανὸς ἀδελφέ. ... εἶσαι ἰσχυρογνώμων». Τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Ἀλβανοῦ ἐκθειάζει καὶ ὁ *H. Holland*, ὁ.π., σσ. 106-107, 116: ἦταν ὑπερήφανος γιὰ τὴν καταγωγή του καὶ ὅτι ἦταν ὁ μόνος στὴν σύγχρονή του Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ὅτι «τὸ βίαιον πνεῦμα τοῦ Ἀλβανοῦ δὲν εἶχε ἐντελῶς χαθεῖ».

¹⁷ Ζέγγος, ὁ.π., σσ. 16-17, ὅπου σχολιάζεται ὁ πατριωτισμὸς τῶν Δαρδαίων τῆς Βοστώνης.

¹⁸ Ἀλεξ. Μαμιόπουλος, *Ἡπειρος*, σελ. 221.

λιν κεφαλήν, ὀφθαλμούς μεγάλους, καί ὑπογαλάνους, ὀφρὺς παχείας, τρίχας δασείας, καί καστανάς»¹⁹. Ἀντίθετα, ὁ H. Holland, πού τόν γνώρισε προσωπικά ἀναφέρει: «μεγάλο μαῦρο γένι, πού κατέβαινε στό στήθος του, ἡ ὄψη του θά ἦταν ὄψη νεαροῦ...τά μαῦρα ράσα ἔδιναν σεβάσμιμα ὄψη σέ ἓνα ψηλό καί καλοσχηματισμένο ἄτομο»²⁰.

Ὁ «Βίος» ἐστιάζει τί δράση του κατά τόπους: 1. Ἡπειρος (Δάρδα-Μοσχόπολη-Καστοριά-Ἰωάννινα-Περάτιον-Ἄρτα): Σπουδές-χειροτονία. 2. Ἐφεσος (μέσω Κων/πόλεως): σχέση μέ τούς γέροντες μητροπολίτες. 3. Λάρισα-Τύρναβος: σύγκρουση μέ τόν Βελῆ πασά, 4. Ἰωάννινα: Ὑπόθεση ἐπισκόπου Σταγῶν Ἀνθίμου, 5. Κωνσταντινούπολη (ἀπό Λάρισα): καθαίρεση Ἀλῆ πασά, 6. Λάρισα: πολεμικές ἐπιχειρήσεις, 7. Λάρισα-φυλακή: ἄρνηση φυγῆς, 8. Λάρισα-Πηνειός: καρατόμηση, συναπτή ταφή στόν Ἅγιο Ἀχίλλιο.

1. Ὁ Πέτρος ἀνατράφηκε μέ τά ἱερά γράμματα στή Μοσχόπολη στόν διδάσκαλο ἱερέα Γεώργιο Σακελλάριο γιά δύο χρόνια καί μετά στήν Καστοριά, στόν μητροπολίτη Γεννάδιο. Ἀργότερα πῆγε μαζί μέ τόν φίλο του Ἰσίδωρο στή Ἰωάννινα στόν περίφημο διδάσκαλο Ἀθανάσιο Ψαλίδα ἄλλα δύο χρόνια, καί μετά στό Μπεράτι (Περάτιον) στόν διδάσκαλο Κωνσταντίνο. Εἶναι ἐμφανές ὅτι οἱ γονεῖς του –ἔχοντας κάποια οἰκονομική ἐπιφάνεια– ἤθελαν νά σπουδάσουν τόν μοναχογιό τους γιά νά σταδιοδρομήσει ὡς κοσμικός, ἀλλά στήν πορεία ἐκεῖνος θέλησε νά ἀφιερωθεῖ στήν διοικοῦσα Ἐκκλησία καί ὄχι στόν μοναχισμό, ἀμέσως μετά τίς σπουδές του²¹. Χειροτονήθηκε διάκονος τό 1806 στήν Ἄρτα ἀπό τόν μητροπολίτη Μακάριο, ὁ ὁποῖος λίγο ἀργότερα ἐξελέγη μητροπολίτης Ἐφέσου.

2. Μεταβαίνει στήν πατρίδα του καί πείθει τόν πατέρα του νά τόν μεταφέρει στήν Κωνσταντινούπολη, στόν γέροντα μητροπολίτη Δέρκων Γρηγόριο (1801-1821), ἄνθρωπο μέ πολύ σημαντική παιδεία καί δράση²². Φαίνεται ὅτι

¹⁹ Ζέγκος, ὁ.π., σελ. 86: τό σχόλιο εἶναι δικό του βάσει προφορικής παραδόσεως, ὄχι τοῦ Ἰγνατίου.

²⁰ H. Holland, ὁ.π., σελ. 107. Οἱ Ἀλβανοί εἶναι χαμηλοί στό ὕψος. Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ πατέρας του πού κάποια στιγμή τόν μεταφέρει ἀπό τί Δάρδα στήν Κων/πολη ἴσως ἦταν ἀγωγιάτης ἢ ἔμπορος καί διέθετε σίγουρα μεταφορικά ζῶα, ἐφόσον οἱ Δαρδιῶτες κυκλοφοροῦσαν στή Βαλκανική, ἐνῶ ὑπῆρχε φήμη ὅτι τό χωριό εἶχε γερούς κατοίκους, βλ. Ἀλέξ, Μαμμόπουλος, *Ἡπειρος*, 221.

²¹ Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 12, 29-30.

²² Ὁ Ἰγνάτιος ἀμφιταλαντεύεται ἀνάμεσα σέ δύο ὀνόματα: «τόν ἅγιον Δέρκων Ρωμανόν (μᾶλλον Γερμανόν)». Τό πραγματικό τελικά ἦταν Γρηγόριος, ἀρχικά μητροπολίτης Λακεδαιμονίας (Σπάρτης), ὁ ὁποῖος διέφυγε στήν Κων/πολη τό 1790/91, ὅπου ἀργότερα ἀνέλαβε τί Μητρόπολη Δέρκων στή θρακικά περὶχωρα, βλ. Στέφανος Θωμόπουλος, «Ὁ μέγας Δέρκων Γρηγόριος (1801-1821)», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, 1 (1928), σελ. 52-56. Νικόλαος Φορόπουλος, «Γρηγόριος ὁ Δέρκων», *Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια*, τόμ. 4 (1964), στ. 798-

ἐκείνη τὴν περίοδο ἔκανε σπουδές («πεπαιδευμένος») στὴν Κωνσταντινούπολη²³. Τὸ 1808 τὸν ζήτησε ὁ ἅγιος Ἐφέσου καὶ τὸν χειροτόνησε τιτουλάριο ἐπίσκοπο Τρωάδος, ἀλλὰ μετὰ ἕναν χρόνο ἀπεβίωσε. Ἔμεινε ἐκεῖ δύο χρόνια μέχρι πού ἀφίχθη ὁ διάδοχος, ὁ ἀπὸ Λαρίσης (1791-1806) Διονύσιος Καλλιάρχης μητροπολίτης Ἐφέσου (1808-10 Ἀπριλίου 1821), ἐπίσης σημαντικός ἀνθρωπος μὲ παιδεία²⁴. Ὁ Καλλιάρχης τὸν ἐξετίμησε διὰ τὸν «καθαρώτατον λογαριασμόν» πού παρέδωσε στὰ οικονομικά, τοῦ εἶπε ὅτι τοῦ ἄξιζε ἀνώτερη θέσι: «*ἐφέρθης πιστός εἰς τὴν ἐκδούλευσιν τῆς Ἐκκλησίας, νά σου δοθεῖ μία ἐπαρχία, ἔνεκα τῆς πιστότητός σου*». Ἐκεῖνος ζήτησε τὴ Λάρισα, τὴν πρότερη θέσι τοῦ ἰδίου, διὰ νά εἶναι «*σιμά τῆς πατρίδος*» του. Τὸν Σεπτέμβριο 1810 ψηφίσθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Κων/πόλεως μητροπολίτης Λαρίσης [γιά τὸν βιογράφο Ἰγνάτιο «*Ἔλαβε (=διορίστηκε ἐπίσημα;) τὴν ἐπαρχίαν Λαρίσης κατὰ τὸ 1811 Μαρτίου 20 καὶ κατὰ Ἰούνιον ἐκατέβη εἰς τὴν ἐπαρχίαν του*»]²⁵. Τὴν ἐπικείμενη ἐκλογή του γνωστοποίησε στὸν Ἀλή πασά μὲ ἀναφορὰ (ἀρτζουχάλι) ἀπὸ τὴν Κων/πολη στὶς 28 Σεπτεμβρίου 1810 ὁ ἀντιπρόσωπός του Σουλεϊμάν ἐφένδης²⁶. Ὁ Η. Holland μεταφέρει ὅτι ἐξελέγη μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Ἄλβα-

800. Ὁ ἅγιος Δέρκων ἦταν ἀπὸ τοὺς μορφωμένους καὶ φίλους τῆς ἐπαναστάσεως μνημένος στὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ ἐκτελέστηκε μὲ ἀπαγχονισμό μαζί μὲ ἄλλους ἑξὶ ἱεράρχες στὴν Κωνσταντινούπολη στὶς 3 Ἰουνίου 1821, ἡμέρα πού τιμᾶται ὡς ἅγιος. Ὁ μητροπολίτης Δέρκων ἀνῆκε στὴν ομάδα τῶν γερόντων μητροπολιτῶν, σταθερῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Εφέσου, Ἡρακλείας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Χαλκηδόνος καὶ Δέρκων ἐπὶ πατριαρχείας Σαμουὴλ Χαντζερῆ). Ὁ γερωντισμός καθιερώθηκε στὰ πλαίσια τοῦ καθεστώτος τῶν προνομίων ὡς εἶδος «πεφωτισμένης δεσποτείας», βλ. Ἀνδρέας Νανάκης, «Οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο: ἀπὸ τὸν γερωντισμὸς στοὺς Γενικούς Κανονισμούς», *Ἐπιστημονικὴ Διμερὶδα, Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ Οἰκονομία τοῦ Γένους*. Εἰσηγήσεις, Ἀδελφότης Ὀρφικαλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Παναγία ἡ Παμμακάριστος», Ἀθήνα 2007, 115-124, 118-119. Ἀνδρέας Νανάκης, *Τὸ Οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο κατὰ τὴν Ὑστερὴ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, Ἀπὸ τὸ Γένος καὶ τὴν Ἐθναρχία στό ἔθνος*, ἐκδ. Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2013, 283-288.

²³ Πρβλ. πὸ κάτω σημ. 26.

²⁴ Ζέγκος, ὅ.π., σσ. 30-31. Τὸν «ἅγιο γέροντα Ἐφέσου» Διονύσιο θά συναντίσει ὅταν καταφύγει στὴν Κων/πολη τὸ 1818-20, βλ. σσ. 40-41.

²⁵ Πρβλ. Νεκτάριος Δρόσος, «Ἐξ ὑπομνήματα ἐκλογῆς μητροπολιτῶν τῆς Λαρίσης (1803- 1821)», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 49 (2006), σσ. 145-160, 152- 155. Βασίλης Σπανός, «Προσθήκα καὶ διορθώσεις στὸν ἐπισκοπικὸ κατάλογο τῆς Λαρίσης 1799-1870)», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 41, 2002, σσ. 145-160, 149-152.

²⁶ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, *Ἀρχεῖο Ἀλή πασᾶ. Συλλογὴ I. Χώτση Γενναδεῖου Βιβλιοθήκης τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν*, ἔκδοσι-σχολιασμός-εὑρετήρια, τόμος Β', 1809-1817, ΙΝΕ-ΕΙΕ, Ἀθήνα 2007, 159-162: γιά τὸν Πολύκαρπο ἐνδιαφερόταν ὁ δραγουμάνος Παναγιωτάκης Μουρούζης, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀδελφὴ Ραλλοῦ ἦταν νύφη τοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Διονυσίου Καλλιάρχη ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ του Κωνσταντῖνο Καλλιάρχη, ἐνῶ ὁ Σουλεϊμάν-ἐφένδης ἀναφέρει στὸν Ἀλή πασά ὅτι «*εἶναι Ἀρβανίτης καὶ μάλιστα ὅταν ἦλθεν ἦτον συστημένος μὲ γράμματα τοῦ ἕφρους σας (τοῦ Ἀλή) εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νά τὸν κυβερνήσουν ἐν καιρῷ. Ὅθεν ὄντας ἀνθρωπος τῶν Μουρούζιδων,*

νοῦ πασᾶ²⁷, ἀλλά τὴν πραγματικὴ ἐπιρροή ὑποδηλώνει τὸ προαναφερθὲν ἀρτζουχάλι. Τὸν Πολύκαρπο, πού ἀπὸ νέος ἐνδιαφερόταν γιὰ σταδιοδρομία (στὸν Κόσμο ἢ τὴν Ἐκκλησία) καὶ κινούμενος κοντὰ σέ Δαρδιῶτες τοῦ αὐλικοῦ περιβάλλοντος τῶν Ἰωαννίνων²⁸, δὲν ἀποκλείεται οἱ γονεῖς του νά τὸν προ-όριζαν γιὰ τὴν αὐλή τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἢ τουλάχιστον ἤθελαν καλὴ σχέση μαζὶ της, ἀπὸ ὅπου δόθηκε ἡ συστατικὴ ἐπιστολή ὅσο βρισκόταν στὴν Δύση. Εὐρισκόμενος ὅμως στὴν Κων/πολη, ἀποκτᾶ πῶ οὐσιαστικὲς σχέσεις μὲ τὴν οἰκογένεια Μουρούζη, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνωτέρω ἀναφορά. Τὸ Πατριαρχεῖο ἴσως ὑπολόγισε ὅτι ἓνας «Ἀλβανός» στὴ Θεσσαλία θὰ εἶχε καλύτερη συνεννόηση ὡς γνωστός μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, πλὴν ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετο.

3. Ἡ Λάρισα (Γενί Σεχίρ, Νέα Πόλη) ἦταν παλαιὰ διοικητικὴ ἔδρα τῶν Ὀθωμανῶν στὴ Θεσσαλία, ἔχοντας στὴν πλειοψηφία μουσουλμανικὸ πληθυσμὸ²⁹. Στὴ δεκαετία 1810-1820, παρὰ τὴν οἰκονομικὴ ὑφεση σέ ὅλο τὸ ὀθωμανικὸ κράτος, εἶναι μιά πόλη μὲ 5.000 οἰκίες, δηλαδὴ κάπου 20.000 κατοίκους, δίνοντας δυνατὸτητα ἐξέλιξης σέ ὁμάδες Ἑλλήνων ἐπαγγελματιῶν ἐνταγμένων σέ συντεχνίες³⁰. Ὡς μιά ἀναδυόμενη κοινωνία, παρέμεινε στρατιωτικὴ ἔδρα, τὴν ὁποία ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἐνίσχυσε ἀκόμη περισσότερο. Οἱ Τοῦρκοι διαμόρφωσαν τὴν πόλη ὡς βάση, τὴν περιέβαλαν μὲ ὀχυρωματικὴ γραμμὴ, μεγάλη ἐξωτερικὴ τάφρο καὶ πρόχωμα³¹. Ἀπὸ τὴ Λάρισα θὰ ὀρμηθοῦν ὁ νικητὴς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Χουρσίτ πασᾶς στὴ Νότια Ἑλλάδα, ἀλλὰ λόγω τῆς ἀποτυχίας του ἐκτελεσθῆκε ἡ αὐτοκτονία ἐδῶ (30 Νοε. 1822)³², ὅπως καὶ ὁ Δράμαλης, πού

καθὼς εἶπα, καὶ ἠξεύρωντας ὅτι εἶναι καὶ σκλάβος σας καὶ δὲν θὰ θέ νά λάβητε καμμίαν δυσσρέσκεια, τὸν ἔκαναν καὶ ἔλαβε τέλος αὐτός ὁ μαδὲς τῆς Λάρισας, καὶ καθὼς μοῦ λέγουν ὅτι ἦλθε μὲ γράμματά σας [συστατικὲς ἐπιστολές] καὶ εἶναι Ἀρβανίτης καὶ παιδευμένος καλὰ ἐδῶ, θαρρῶ νά φανῆ ἄξιός καὶ εἰς τὸ χουσμὲτ σας».

²⁷ H. Holland, ὁ.π., σσ. 106-107: «...λέγεται πὼς ἀναρχιχίθηκε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ...».

²⁸ Γιὰ συνεργάτες τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπὸ τὴ Δάρδα βλ. πῶ πάνω σημ. 6.

²⁹ Φωκίων Κοτσαγεώργης, *Πρώϊμη Ὀθωμανικὴ πόλη. 7 περιπτώσεις ἀπὸ τὸν Νοτιοβαλκανικὸ χῶρο*, Ἐκδόσεις Βιβλιόραμα, Ἀθῆνα 2019, ὅπου βιβλιογραφία.

³⁰ Ἑλένη Ἀγγελολάττη-Τσουγκαράκη, «Συμβολὴ στὴν Ἱστορία τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ εκπαιδευτικῆς ζωῆς τῆς Λάρισας κατὰ τὴν τουρκοκρατία», *Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά*, 3, Ἀθῆνα 1990, σσ. 255-331, 258-259) (πληθυσμὸς τὸν 19ο αἰῶνα), 264 κ.έ. (ἀγορά), 272 κ.ε. (συντεχνίες). H. Holland, *Ταξίδι*, 119-120, (1812) ὑπολογίζει ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ ἦταν τὰ 3/4 τοῦ συνολικοῦ, περίπου 3.000 οἰκογένειες, ἐφόσον Ἑβραῖοι καὶ Χριστιανοὶ ἦταν περίπου 1.000 οἰκογένειες.

³¹ Θεόδωρος Παλιούγκας, *Ἡ Λάρισα κατὰ τὴν τουρκοκρατία (1423-1881)*, τόμ. Α΄, Δῆμος Λάρισας, Λάρισα, 1996, 94-95. Θεόδωρος Παλιούγκας, *Ἡ Λάρισα κατὰ τὴν τουρκοκρατία (1423-1881)*, τόμος Β΄, ἐκδόσεις Μάτι, Κατερίνη 2007, 551-570.

³² Ὁ τάφος-μαυσωλεῖο τοῦ Χουρσίτ στὸν Πέρα Μαχαλά βρίσκεται κοντὰ στὴ γέφυρα, ἀπέναντι ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀχίλλιο, βλ. Θεόδ. Παλιούγκας, *Ἡ Λάρισα*, τόμ. Β΄, σσ. 580-586.

καταστράφηκε στά Δερβενάκια (26 Ιουλίου 1822) και πέθανε στις 26 Οκτωβρίου 1822. Η θέση και ο ρόλος της πεδινης πόλης είναι απαραίτητα για να κατανοηθεί ότι ο μητροπολίτης Πολύκαρπος δεν μπορούσε παρά να έχει συμβιβαστική στάση στην Έπανάσταση της Θεσσαλομαγνησίας το 1821.

Το κέντρο της δράσεως του Πολυκάρπου θά ήταν έκτοτε ο ναός του Αγίου Αχιλλίου, η τρίκλιτη βασιλική του 1794, τον οποίο είχε κτίσει ο προκάτοχος μητροπολίτης Διονύσιος Καλλιάρης. Το επισκοπείο, η μητροπολιτική κατοικία, από το βόρειο μέρος είχε θέα στον Πννειό. Το είχε κτίσει κι αυτό ο ίδιος, αλλά κατεδαφίστηκε το 1904 με την ανέγερση νέου ναού του Αγίου Αχιλλίου³³. Έδω ο Άγγλος περιηγητής Henry Holland πέρασε μερικές ημέρες το 1812 δίνοντας και τη μοναδική πληροφορία ότι έξωτερικά το κτήριο ήταν «παλιό και ακανόνιστο σχήμα», «έμοιαζε με φυλακή ή κρυφό καταφύγιο», «το έσωτερικό σκοτεινό και καταθλιπτικό, η διακόσμηση επιφανειακή, σε μικρή κλίμακα και χωρίς γούστο ή λαμπρό αποτέλεσμα», ταυτόχρονα όμως έσωτερικά «ήταν πολύ πιο άνετο από ό,τι προδιέθετε το έξωτερικό του»³⁴.

Η ζωή στο Έπισκοπείο ήταν οργανωμένη με μοναστική αυστηρότητα. Ο H. Holland αναφέρει ότι υπηρετούσαν με πολύ ύποτακτικό τόνο στην τράπεζα του επισκοπείου τέσσερις «λειτουργοί στην εκκλησία»³⁵, μάλλον μοναχοί και όχι έγγαμοι κληρικοί, έφόσον η Λάρισα με μία ουσιαστικά ένορία και μερικές έκατοντάδες πιστών δεν διέθετε πολλούς. Περιβαλλόταν από ιερομονάχους, όπως ο πρωτοσύγκελος Σαμουήλ πού τον χειροτόνησε επίσκοπο Σταγών, ο βιογράφος ιεροδιάκονος Ιγνάτιος, όπως και οι Άκάκιος και Ίωσήφ³⁶.

Με την ανάληψη των καθηκόντων του ο Πολύκαρπος έδωσε τά διαπιστευτήριά του στον Άλή πασά στά Ίωάννινα³⁷. Πιο στενή σχέση είχε με τον γιό του

³³ Θεόδ. Παλιούγκας, *Η Λάρισα*, τόμ. Β' 527-534. Γεώργιος Κ. Γουργιώτης, *Σχεδιάσμα μεταβυζαντινης-Νεοελληνικής Ιστορίας του ναού Αγίου Αχιλλίου Λαρίσης. Ιστορική αναδρομή*, Λάρισα 1986, 4-5, όπου αναφέρεται ότι ο ναός αυτός πού κτίσθηκε μετά τον έρχομό των Όθωμανών και καταστράφηκε κατά τά Όρλωφικά το 1769, δεν περιγράφεται από κάποια πηγή. Νικόλαος Άθ. Παπαθεοδώρου, «Ιερός ναός Αγίου Αχιλλίου Λαρίσης», *Αχιλλίου Πόλις*, τεύχος 01, Μάιος 2019, σσ. 103-144, 110-116, εικ. 10, 11, 12, 14.

³⁴ H. Holland, ό.π., σσ. 103, 123, 126. Πρβλ. Νίκος Παπαθεοδώρου, «Ο Ίωάννης Βηλαράς στί Λάρισα-Β'», *Ιχνηλατώντας τίν Παλιά Λάρισα*, Λάρισα, 2016, σσ. 187-190. Θεόδωρος Παλιούγκας, *Η Λάρισα*, τόμ. Β', σελ 529.

³⁵ H. Holland, ό.π., σσ. 115-116.

³⁶ Οί τελευταίοι φυλακίστηκαν τίσ ώρες πού διατάχθηκε η εκτέλεση του Πολυκάρπου, βλ. Ζέγκος, ό.π., σελ. 53.

³⁷ Τίν επικήριμη επίσκεψη στά Ίωάννινα αναφέρει σε έπιστολή της 22ας Φεβρουαρίου 1811 από τίν Κων/πολη ο Δημήτριος Ραζής προς τον Κώστα γραμματικό, βλ. Βασ. Παναγιωτόπουλος, *Αρχείο Άλή πασά*, τόμος Β', σσ. 183-184 (άρ. 561): «Αυτού όπου έρχεται ο άγιος Λαρίσης, εάν σας

Βελί, ο οποίος διορίστηκε διοικητής στή Θεσσαλία τό 1812 καί διέμενε κυρίως στόν Τύρναβο. (Η παραμονή τοῦ Η. Holland συνέπεσε μέ τήν ἄφιξη τοῦ ἐγγράφου διορισμοῦ του).

Ὁ Βελίς, ἀναφέρει ὁ Ἰγνάτιος, συγκρούσθηκε μαζί του, ὄχι γιά προσωπική διαφορά, ἀλλά ἐπειδή ἐπηρεάστηκε ἀπό τόν ἐκ Πρεμετῆς γραμματέα του Εὐθύμιο Κωφό, ὁ ὁποῖος ἐπενέβη σέ ἐσωτερική ὑπόθεση τῆς Μητροπόλεως. Συγκεκριμένα ἤθελε νά δώσει αὐτός συστατική ἐπιστολή στόν μοναχό τῆς μονῆς Δουσίκου Παῖσιο, μεταβαίνοντα σέ μετόχι στό Μπουτοῖ τῆς Βλαχίας, ἀλλά χωρίς νά γνωρίζει ὁ Λαρίσης. Ὁ Πολύκαρπος ἔσκισε τό γράμμα τοῦ Κωφοῦ κι ἐκεῖνος τόν κατήγγειλε στόν Βελί, ὁ ὁποῖος ἀνέχθηκε ὁ ἐντεταλμένος του (σάν στρατονόμος!) Πανούς Σάβρανη νά τόν σέρνει στόν Τύρναβο χωρίς τό ράσο σάν νά τόν συνέλαβε σέ αὐτόφωρο ἀδίκημα³⁸! Σταθερός στή γνώμη του ἀντιτείνει νά τοῦ δεῖξει σουλτανικό «φιρμάνιον» τοῦ διορισμοῦ του, «ὅτι ἐγώ εἶμαι ὁμοῖος μέ τόν Βεζύρη, σταλμένος ἀπό τό Δοβλέτι». Ἀπάντησε στόν Βελί πασά: «Κατ' οὐδένα τρόπον μπορεῖς νά μέ παιδεύσεις βεζύρη μου. Καθ' ὅτι κατά τό φιρμάνιόν μου, δέν ἠμπορεῖς νά ἀνακατεύσεις εἰς Ἐκκλησίας, εἰς Μοναστήρια, εἰς Καλογήρους καί Παπάδες...». Ὁ Βελίς πάντως τοῦ ὁμιλεῖ ἀξιοπρεπῶς, καί γνωρίζοντας ἑλληνικά, χρησιμοποιεῖ πιό ἐπίσημη γλῶσσα (π.χ. εἶναι ὁ ὁμόνος πού τόν ἀποκαλεῖ «μητροπολίτη» ἀντί τοῦ «δεσπότης»).

Ὁ Βελίς, φαίνεται, ἐπηρεαζόταν ἀπό τοπικούς παράγοντες (τόν τσιφλικά προεστό Χατζή-Γιαννακό καί τόν παπα-Δημήτριο Οἰκονόμο, θεῖο τοῦ Ἰωάννη Οἰκονόμου Λογιωτάτου) καί ἔστειλε ἀναφορές εἰς βάρος τοῦ μητροπολίτη στό Πατριαρχεῖο, μέ καταγγελίες γιά ἐπιβολή ὑπερβολικῶν φόρων. Ὡστόσο ἡ ἔρευνα τοῦ Πατριαρχείου, πού ἀπαντοῦσε καί πρὸς ἀναφορές τῶν κατοίκων, ἀπέδωσε δικαιοσύνη: οἱ ὀριζόμενες εἰσφορές ἦταν μέν πιεστικές, ὅμως δέν ἐπιβλήθηκαν ἀπό κακοβουλία ἢ διά ἴδιον ὄφελος, ἀλλά διά τό καλό τοῦ συνόλου, σέ μιὰ ἐπαρχία πού βρέθηκε νά εἶναι χρεωμένη ἀπό δοσίματα λόγω διαδοχῆς ἐντός ὀλίγων ἐτῶν ἀρκετῶν μητροπολιτῶν [Διονύσιος Λαρίσης μετατεθεῖς στήν Ἔφεσο τόν Σεπτ. 1803, Ἰκονίου Ραφαήλ (Σεπ. 1803 - Σεπ. 1806, τυπικά 8.4.1808), Γαβριήλ Γκάγκας ὁ ἀπό Γρεβενῶν (Σεπ. 1806 - Σεπ. 1810)]. Ὁ μητροπολίτης βοήθησε πιό φτωγές κοινωνικές ομάδες, σχολεῖα, φιλανθρωπικά

περνᾶ ἀπό χέρι κανένα καλόν, κουσούρι νά μίν κάνετε καί θέλει μέ ὑποχρεώσετε».

³⁸ Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 31-34. Γιά τά φιρμάνια διορισμοῦ ἐπισκόπων βλ. Παρασκευᾶς Κονόρτας, *Οἱ Ὄθωμανικές θεωρήσεις γιά τό Οἰκουμενικό πατριαρχεῖο. Βεράτια γιά τοὺς προκαθήμενους τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (17ος-ἀρχές 20οῦ αἰῶνα)*, ἐκδ. Ἀλεξάνδρεια, Ἀθήνα 1998, 53 κ.ε. (βεράτια καί διοριστήρια φερμάνια), σελ. 79 κ.έ., ὅπου ρυθμίζονται οἱ ἀρμοδιότητες τῶν ἐπισκόπων, σσ. 394-395 (βεράτια Βισσαριῶνος Β΄ Λαρίσης καί ἄλλων Θεσσαλῶν ἐπισκόπων πού σώθηκαν).

ιδρύματα³⁹. Πιθανόν οι φόροι ήταν μεγάλοι, αλλά έπρεπε ως άρτι διορισμένος να αποδώσει τήν εισφορά του στο Πατριαρχείο, όπως και ο Πολύκαρπος συνιστά στον επίσκοπο Τρίκκης να εισπράξει τά εισοδήματά του⁴⁰. Τά νέφη όμως σύντομα διαλύθηκαν. Όταν τό 1818 κατέφυγε στο Πατριαρχείο για να γλιτώσει από τήν μίση του Άλῆ πασᾶ, δηλώνει ότι δέν αποχωρίζεται τί Λάρισα, εφόσον «...ἡ ἐπαρχία μου εἶνε εὐχαριστημένη μέ ἐμέ. Κανένα ἐνάγοντα τῆς ἐπαρχίας μου δέν ἔχω»⁴¹. Τό 1812, λίγο μετά τήν πρώτη καταγγελία στις 15 Αὐγούστου, ὁ Η. Holland μεταφέρει γιά τόν Πολύκαρπο ὅτι ἐλέγχει ἀπόλυτα τόν χώρο του, ἔχοντας ἀγαστή σχέση μέ τούς Λαρισαίους Χριστιανούς. Ἡ ἀρχιερατική Θεία Λειτουργία πού τελεῖ συγκεντρώνει πάνω ἀπό 500 ἄτομα (ἀπό μερικές ἑκατοντάδες οἰκογένειες Χριστιανῶν τῆς Λάρισας), ἐνῶ δέχεται τούς Πιστούς στά ζητήματα πού τοῦ ἐξέθεταν⁴². Τό δῶμα πού τούς ὑποδέχεται δέν εἶναι πολυτελές, ἀλλά χάρι στο πνεῦμα οἰκονομίας μποροῦσε νά ἐπιδαμιλεύεται ἀνετη φιλοξενία σέ ἐπίσημους φιλοξενουμένους, ὅπως οἱ γιατροί τοῦ Άλῆ πασᾶ καί τοῦ Βελῆ πασᾶ Βηλαρᾶς, Βάγιας, Θεριανός καί ὁ ἴδιος ὁ Holland⁴³. Προφανῶς τό πρόβλημα μέ τόν νέο σέ ἡλικία, σχετικά ἄπειρο καί ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἀψύ μητροπολίτη ξεπεράστηκε.

³⁹ Ἰω. Ε. Αναστασίου, «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Βελῆ πασᾶ», 327 κ.έ., 335. Γιά τό θέμα βλ. ἐπίσης Γιώργος Ντρογοκύλης, *Οἱ συντεχνίες στή Λάρισα*, σσ. 284 κ.έ., 293-294. Πρβλ. Μ.Μ. Παπαϊωάννου, *Ἰωάννου Οἰκονόμου Λαρισαίου (1783-1842), Ἐπιστολαί διαφόρων Ἑλλήνων Λογίων, ἀνωτάτων κληρικῶν, Τούρκων διοικητῶν, ἐμπόρων καί ἐσναφίων (1759-1824)*. *Ἀνέκδοτος χειρόγραφος κώδικας*. Μεταγραφῆ-παρακολούθησι-πρόλογος Γιάννη Α. Ἀντωνιάδη, φιλολογική παρουσίασι-μελέτη-πίνακες Μ.Μ. Παπαϊωάννου, Γιάννης Ἀντωνιάδης, Ἀθήνα, ριθ'-ρκι'. Πρβλ. καί Νικ. Κ. Γιαννούλης - Θεόδωρος Νημάς, *Κώδικας Τρίκκης ΕΒΕ*, ἀρ. χφ. 1471, ἐκδόσεις Σταμούλι, Θεσσαλονίκη 2017, σσ. 261-263 (καταγραφῆ αὐλικῆ χρέουσι Μητροπόλεως Λαρίσης: 15 Ἰουλίου 1812). Κώστας Κωστής, «Κοινότητες, Ἐκκλησία καί μιλλέτ στις ἑλληνικές περιοχές τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατά τήν περίοδο τῶν Μεταρρυθμίσεων», *Μνήμων*, 13 (1991), σσ. 57-76, 59-69, 67-68, ὅπου δίδεται ἐμφρασι στόν κυρίαρχο ρόλο τῶν κοινοτήτων.

⁴⁰ *Βασίλης Σπανός*, ὁ.π., σσ. 150-152. Γιά τίς εἰσφορές βλ. Πέτρος Γεωργαντζής, *Ἡ Ἐκκλησία κατά τό 1821. Σελίδες ἱστορίας ἀπό τόν κώδικα ἀλληλογραφίας Ἰγνατίου μητροπολίτου Ἡρακλείας (1821-1830)*, Ἐάνθη 2002, σελ. 23 κ.έ. (τακτικές οἰκονομικές ὑποχρεώσεις, χρέη, πεσσεσλίκια/δῶρα, ἐκτακτες ὑποχρεώσεις, ἔμμεσα χρέη).

⁴¹ *Ζέγκος*, ὁ.π., σελ. 43.

⁴² Γιά τόν ἀριθμό τῶν σπιτιῶν καί τόν πληθυσμό τῆς Λάρισας βλ. *Ἐλένη Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη*, ὁ.π., σσ. 256-259, ὅπου πύο ἐγκυρη πληροφορία ἀπό ὄλες εἶναι αὐτή τοῦ Λαρισαίου Ἰωάννη Οἰκονόμου ὅτι στις ἀρχές 19ο αἰῶνα τά σπῖτια ἦταν 5.000 καί ἑλληνικά μέχρι 500 καί συνολικό πληθυσμό περίπου 20.000 κατοίκους.

⁴³ *Η. Holland*, ὁ.π., σσ. 115-116. Ὁ Θεριανός ἀναφέρεται νά εἶναι στή Λάρισα κοντά στόν Βελῆ, καί ἦταν αὐτός πού ἔπεισε τόν Ἄλβανό διοικητή νά ἀποφυλακίσει τόν Πολύκαρπο, βλ. *Ζέγκος*, ὁ.π., σελ. 34: «...ἐπαρουσιάσθη ἕνας ἰατρός ὁ Θεριανός...».

4. Ἡ προηγούμενη ὑπόθεση ὅπου ὁ Πολύκαρπος ταπεινώθηκε δημοσίως ἦταν τό προανάκρουσμα τῶν ὧσων θά ἀκολουθοῦσαν μέ τόν Ἀλή πασά, ὅταν ὁ Ἀλβανός δυνάστης ἐπέμεινε νά χειροτονήσει στήν ἐπισκοπή Σταγῶν ἕναν προσκεῖμενο, τόν «Ἰωαννίτη» Ἀνθίμο, τό ἐπώνυμο Ντούρντας [ἀσφαλῶς ὀδηγεῖ στή Δάρδα / Dardhë], «ὅστις ἐχρημάτισεν καί πρωτοσύγκελλός του (Πολυκάρπου), ὁ ὁποῖος διά κάποιαν κατάχρησιν ἀπεβάλλθη ἀπό αὐτόν...». Φαίνεται ὅτι ὁ Ἀνθίμος ἦταν ἕνας ἀπό τούς Δαρδιῶτες (γεννηθεῖς στή Δάρδα ὁ ἴδιος ἢ πρόγονοί του)⁴⁴ ἀπό αὐτούς πού ἦταν στό περιβάλλον τοῦ Πολυκάρπου⁴⁵, ἀλλά σύντομα τόν ἔκρινε ἀκατάλληλο καί τόν ἀπομάκρυνε. Ἐκεῖνος ὁμως ἐπανῆλθε δριμύτερος. Ἡ ἀδελφή του Αἰκατερίνη, πού διέμενε μέ τόν Ἀλή πασά, ἐπηρέασε νά διοριστεῖ στήν ἐπισκοπή Σταγῶν. Δέν ἐνδιαφερόταν ἂν ἡ ἐπισκοπή εἶχε ἤδη πληρωθεῖ πρό τριμίνου, ὅταν εἶχε ἀποβιώσει τόν Σεπτέμβριο 1815 ὁ προκάτοχος <Ἀβέρκιος> Σταγῶν⁴⁶. Ὁ Πολύκαρπος ἀρνήθηκε, ἀφοῦ ἤδη εἶχε χειροτονήσει τόν (ἐκ Σάμου ὅπως τόν θεωρεῖ ὁ Ἰγνάτιος) Δουσκιώτη μοναχό Ἀμβρόσιο ἐκ Φαναρίου⁴⁷, λέγοντας ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἔχει μία

⁴⁴ Γιά τό ἐπώνυμο Ντούρντας βλ. Γεώργιος Ἀθ. Οἰκονόμου, «Ὁ Λαρίσης Πολύκαρπος καί ὁ Σταγῶν Ἀνθίμος», *Ἡπειρωτική Ἔστια*, Ε' (1956), 981-982: «πῆρε τό παρατσούκλι Ντούρντας διότι τοῦ ἔλεξαν οἱ Τούρκοι "ντούρ ντέ", "στάσου λοιπόν"». Σχολιάζεται ὅτι «ὁ Ἀνθίμος στά γηρατειά του ἦλθε ἀπό τήν Καλαμπάκα στό Νησί του... ἔφτιαξε ἕνα καλό σπίτι πού τοῦ ἔβαλε ὠρολόγι» (ἠχητικό). Κληροδότησε στή μονή Ἁγίου Νικολαίου Ντίλιου τήν πατερίτσα, τά ἄμφια καί τό ἀρχεῖο του, ἀπό τό ὁποῖο δημοσιεύεται ἔγγραφο τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου 1816. Φαίνεται ὅτι εἶναι μέλος τῆς ἀστικής τάξεως τῶν Ἰωαννίνων μέ πολιτιστικά ἐνδιαφέροντα. Μπορεῖ νά γεννήθηκε στή Δάρδα ὁ ἴδιος ἢ οἱ γονεῖς / πρόγονοί του. Τήν πληροφορία αὐτή ὁ συγγραφέας ἐντοπίζει ἀρχάς 20οῦ αἰ. ἀπό ἕναν Νησιώτη Γεώργιο Ντούρντα, πού ὑποστήριξε ὅτι ὁ Ἀνθίμος ἦταν ἀνεμίος τοῦ παπποῦ του. Πρβλ. καί Δημ. Καλούσιος, «Ὁ ἐπίσκοπος τῶν Σταγῶν Ἀμβρόσιος ἀπό τό Φανάρι τῆς Καρδίτσας (1815-1821)», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο*, 65 (2014), σσ. 289-314, 311.

⁴⁵ Βλ. πύ πάνω σημ. 6. Ὁ ὅρος «κατάχρησις» μπορεῖ νά νοηθεῖ κυριολεκτικά, δηλαδή πέραν τοῦ δέοντος χρῆσις κάποιας ἀρμοδιότητος, ὄχι ἀναγκαστικά χρημάτων.

⁴⁶ Ζέγκος, ὁ.π., σελ. 34: «Κατά δέ τό 1815 κατά Σεπτέμβριον ἀπέθανεν ὁ Σταγῶν Ἀβέρκιος...». Γεγονός εἶναι ὅτι ὡς τό 1815 ἦταν ὁ Γαβριήλ ὁ ἀπό Δυρραχίου (12.04.1808-2.10.1815) [πρβλ. ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Σταγῶν Γαβριήλ στίς 12.04.1808: Δημ. Καλούσιος, *Ὁ κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης ΕΒΕ 1472: 1647-1868*, Λάρισα 2009, σσ. 118-119 (φ.104α)]. Τό ὄνομα Ἀβέρκιος εἶναι ἄγνωστο πῶς προκύπτει, ἐκτός ἂν ἄλλαξε λόγω χειροτονίας.

⁴⁷ Καλούσιος, ὁ.π., σελ. 289 (αὐτοβιογραφία, βλ. ΓΑΚ, Μινιστέριο Θρησκείας, φάκ. 21α 1829): «...Εγὼ καταγόμενος ἀπό πατρίδα Φανάρι τῆς Θεσσαλίας ἐπροβιβάσθην... χειροτονηθεῖς κατά τούς 1815: κατά μῖνα Νοέμβριον παρά τοῦ Ἁγίου Λαρίσης μακαρίου Πολυκάρπου ἐπίσκοπος Σταγῶν...». Ὅμως ὁ Ἀμβρόσιος ἔμεινε στή Σάμο τοῦλάχιστον στό διάστημα 4.1.1819-11.3.1820, βλ. Καλούσιος, ὁ.π., σσ. 294, 300-303. Κάτι τόν συνέδεε μέ τό νησί αὐτό. Ὁ ἴδιος θεωρεῖ στήν αὐτοβιογραφία του ὅτι βρίσκεται στήν «ἐπαρχία» του (ἐπισκοπή Σταγῶν;) ὡς τό τέλος τοῦ 1821: («...εὐρισκόμουν εἰς περιόδιαν τῆς ἐπαρχίας μου»), καί τότε ἀναγκάσθηκε νά φύγει ὀριστικά ἀπό τή Θεσσαλία κυρίως στή Νότια Ελλάδα, ἐνῶ εἶχαν κληθεῖ ἀπό τόν Πολύκαρπο νά συγκεντρωθοῦν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι στή Λάρισα. Φαίνεται μέ τήν ἐπικείμενη πτώση τοῦ Ἀλή-πασά (Μάιος

σχέση πνευματικού γάμου με τήν τοπική Έκκλησία, δέν τήν ἀφίνει νά ἔλθει ἄλλος. Πλήν ὁμως ὑποχρεώθηκε νά συμβιβαστεῖ, –παρακάμπτοντας τόν Ἀμβρόσιο–, ἀφοῦ τόν ἔπεισε ὁ ἱατρός Ἰωάννης Κωλέττης καί ἄλλοι γραμματικοί τοῦ Ἀλῆ, ὅτι εἶχε νά κάνει μέ ἕναν «τύρανο» πού θά τόν «χαλοῦσε». Ὅπως τοῦ ἐξήγησαν, «*ἡ ὑπόθεσις ἐμπῆκε εἰς τόν γυναικωνίτην*»⁴⁸. Ἀναγκάστηκε λοιπόν νά χειροτονήσει τόν Ἄνθιμο, ἐφαρμόζοντας τήν ἀρχή τῆς «οἰκονομίας», ὅπως στό Ρωμαϊκό δίκαιο, χωρίς αὐτό νά συνεπάγεται ἐκπτώση ἀξιών, διότι ἐνόμει κάποιου σοβαροῦ λόγου ἀναστέλλεται ἡ ἀκριβής τήρησις τῶν Ἱερῶν Κανόνων⁴⁹. Τό γεγονός αὐτό δέν ἀπέσυρε τόν σεβασμό τοῦ Ἀμβροσίου πρὸς τόν Πολύκαρπο. Ἄλλωστε ἐμφανίζεται στή Θεσσαλία λίγο πρὶν ἀπό τήν καρατόμησι τοῦ μητροπολίτη τόν Σεπτέμβριο 1821. Ἄρχισε ὁμως μία χρόνια διελευστίνδα ἀνάμεσα σε μητροπολίτη καί ἐπίσκοπο. Μάλιστα στή Λάρισα λίγο ἀργότερα (Νοέμβριος 1815, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἰγνάτιος), ὁ Ἄνθιμος ἐκδιώχθηκε ἀπό τοὺς φύλακες τοῦ ἐπισκοπεῖου κακὴν κακῶς⁵⁰. Οἱ ὑπηρεσιακές ὁμως σχέσεις τοῦ νέου ἐπισκόπου Σταγῶν θά ἦταν κανονικές, ἐφόσον φέρεται νά ἐξόφλησε τίς τυπικές οικονομικές του ὑποχρεώσεις πρὸς τήν Μητρόπολη (στὶς 20 Φεβ. 1816)⁵¹.

5. Ὁ Ἄνθιμος λίγο ἀργότερα, ἀφοῦ πέρασε σέ ἀπόλυτη δυσμένεια ἀπὸ τόν Πολύκαρπο, μετέβη στὸν Ἀλῆ πασά καί τοῦ εἶπε περίπου ὅτι «*στή Λάρισα*

1820 κ.έ., βλ. *Ζέγκος*, ὁ.π., σελ. 46) ἐπέστρεψε γιά λίγο σπὴν «ἐπαρχία» του, ἀφοῦ ἐκδιώχθηκε ὁ Ἄνθιμος, ὅπως σημειώνει ὁ Ἰγνάτιος, βλ. *Καλούσιος*, ὁ.π., σσ. 290, 293. Ὁ Ἀμβρόσιος ἐπανῆλθε τό 1820, βλ. *Γιαννούλης - Νημάς*, ὁ.π., σελ. 297.

Ὁ Σαμουὴλ, ἀναφέρει ὁ Σπύρος Ζέγκος, χειροτονήθηκε στή θέσι τοῦ Ἄνθιμου βλ. σ. 49: «*Καὶ οὗτος φεύγει, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖ τὸν Σαμουὴλ τὸν Πρωτοσύγκελλον*» [Πρβλ. πρὸ κάτω σημ. 77]. Εἶναι ἄγνωστο ἂν κατέλαβε τελικὰ τί θέσι του. Πρβλ. Μ.Μ. Παπαϊωάννου, *Ἐπιστολαὶ διαφορῶν*, ργκ'-ρκεδ', ὁ ὁποῖος τὸν θεωρεῖ ἐπίσκοπο Τρίκκης.

⁴⁸ *Ζέγκος*, ὁ.π., σσ. 34-37. Γιά τὸν Ἄνθιμο βλ. Ν.Ι. Γιαννόπουλος, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας, Ἡ Ἐπισκοπὴ Σταγῶν», *Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός*, 11 (1915), 172-180: 1820. Νικ. Κ. Γιαννούλης-Θεόδωρος Νημάς, *Κώδικας Τρίκκης*, 297 (12.05.1818-1820;), ὅπου βιβλιογραφία.

⁴⁹ Παναγιώτης Μπούμης, *Ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1971 (ἀνάτυπο). Ἀμίλκας Σ. Ἀλιβιζάτος, *Ἡ οἰκονομία κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Οἶκος «Ἀστὴρ» Ἀλ. & Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 1949, 41 κ.ε. (γενικῶς), 102-104 (ἐκκλ. διοίκησις: ἐπιτρέπεται ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ ἐπίσκοπο καί ἀπόδοσίς τῆς εἰς ἕτερον δι' εὐλογον αἰτίαν). Γεώργιος Δημ. Πλατανίτης, *Ὁ θεσμός τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας μετ' ἐμφασις στὸ ἱερωνυμικὸ ζήτημα καὶ σέ ἄλλα σπουδαῖα ζητήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως*, ἐκδ. Ἀντ. Ν. Σάκκουλα, Ἀθήνα 2016, σσ. 406 κ.έ., 408-410 (ὅπου ὁ ἐπίσκοπος θεωρεῖται νημῖος τῆς Ἐκκλησίας). Ἐκεῖ καί ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

⁵⁰ *Ζέγκος*, ὁ.π., σσ. 37-38. Γιά τὸν Ἄνθιμο βλ. *Καλούσιος*, ὁ.π., σσ. 309-311, ὅπου πηγές καί βιβλιογραφία γιά τὸν Ἄνθιμο.

⁵¹ Γεώργιος Ἀθ. Οἰκονόμου, *Ὁ Λαρίσης Πολύκαρπος καὶ ὁ Σταγῶν Ἄνθιμος*, σσ. 981-982.

Ἀλή πασάς εἶναι ὁ δεσπότης»! Ὁ Ἀλής θά τόν καλοῦσε σέ ἀπολογία μέσω ἀπεσταλμένου, τοῦ Σαντίκ, ἀλλά ὁ Πολύκαρπος ἀπέδρασε ἀπό τόν Βόλο καί μετέβη στήν Κων/πολη γιά νά ὑποβάλει τά παραίτονα του στόν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄ (1797-1798, 1806-1808, 1818-1821). Τά τελευταῖα γεγονότα συνέβησαν τόν Ἰανουάριο 1818 κατά τόν βιογράφο⁵². Πλὴν ὅμως σέ ἀναφορά (ἀρτζουχάλι) τοῦ Χουσεῖν μπέη πρὸς τόν Ἀλή πασά (Κων/πολη 6 Ἀπριλίου 1817), ἀναφέρεται ὅτι ἀνέμεναν στήν Πόλη τόν μητροπολίτη Λαρίσης νά ἀπολογηθεῖ –δέν δηλώνεται ὅμως ἂν ἦταν ἡ συγκεκριμένη αἰτία– καί ὅτι θά τόν ὑποχρέωναν σέ παραίτηση γιά νά τοποθετήσουν τόν Βελᾶς Θεοδόσιο⁵³, γεγονός πού συνέβη ἔντεκα μῆνες ἀργότερα. Πιθανόν ἡ διαφορά Πολυκάρπου-Ἀλή δέν περιοριζόταν στό ζήτημα τοῦ Ἀνθίμου. Ἀλλά καί ἡ σύμπραξη Ἀλή πασᾶ καί Ἀνθίμου γιά τήν πλησιέστερη στή Ἰωάννινα ἱστορική ἐπισκοπή Σταγῶν, ὀδηγοῦσε στόν ἔλεγχο οὐσιαστικά τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων, τοῦ πνευματικοῦ ὄπλοστασίου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλίας, καί ἀσφαλῶς κρύβει κάποιον ὑπολογισμό.

Γιά νά ἀποφευχθεῖ περαιτέρω κλιμάκωση, τό Πατριαρχεῖο κατ' οἰκονομίαν πάλι ἀπέσυρε τόν Πολύκαρπο ἀπό τή Λάρισα: «Ἐ ἀδελφέ», τοῦ εἶπε ὁ Πατριάρχης, «βλέπομεν ὅτι ὁ τύραννος ὑπερισχύει. Δῶσε τήν παραίτησιν τῆς ἐπαρχίας σου, διότι εἰς τό ἐξῆς δέν ἠμπορεῖς νά ζήσεις ἐκεῖ. Καί ἡ Ἐκκλησία σέ δίνει ἄλλην ἐπαρχίαν, Σμύρνην, Θεσσαλονίκην ἢ ἄλλου». Ὁ Πολύκαρπος δέν δεχόταν νά ὑποβάλει παραίτηση: «Ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι νά ἀποθάνω ἐκεῖ ἢ ἄλλως δέν γίνεται» τοῦς εἶπε. Καί κατέληξε: «Ἐγὼ ἀπό τήν πρώτη μου γυναῖκα χέρι δέν τραβῶ». Φαίνεται ὅμως ὅτι παρατηρήθηκε⁵⁴. Κλείνει, ἐπομένως, πάλι ὅπως ἄρχισε, ὅταν ὁ Ἀλή πασάς τοῦ ζήτησε νά χειροτονήσῃ τόν Ἀνθίμο: Ἡ Ἐκκλησία πού ἔχει νυμφίον τόν ἐκπρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἐπίσκοπο εἶναι ἄποψη βασισμένη στό χωρίο Ἐφεσίους 5.32 [ὁ γάμος ὡς «μυστήριον μέγα»: «ἐγὼ δέ λέγω εἰς Χριστόν καί εἰς τήν Ἐκκλησίαν»]. Τόν «πατρικὸν χαρακτήρα

⁵² Ζέγκος, ὅ.π., σελ. 40: ὑπάρχει χρονικὴ διαφορά τριῶν ἐτῶν μεταξὺ τοῦ ἐπεισοδίου Πολυκάρπου-Ἀνθίμου (1815) καί τῆς ἀποστολῆς τοῦ Σαντίκ νά τὸν συλλάβῃ τό 1818.

⁵³ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Ἀρχεῖο Ἀλή πασᾶ, τόμος Β΄, 818-819 (ἀρ. 957): «...ὁ Λαρίσης ἕως εἰς αὐτήν τήν ὥραν δέν ἐφάνηκε καί τόν προσμένον μέ τό σήμερον καί αὔριον νά ἔλθῃ νά τόν κρίνουν καί νά τοῦ πάρουν τόν ἱστιφᾶν του... τόν Βελᾶς τόν ἔχουν γιά Λαρίσης κατά τήν θέλησίν σας».

⁵⁴ Ζέγκος, ὅ.π., σελ. 38 κ.έ., 43, 44. Κανονικά ὅμως πρέπει νά ὑπέβαλε τυπικὴ παραίτηση τόν Μάρτιο 1818, βλ. Νεκτάριος Δρόσος, «Ἐξῆς ὑπομνήματα», 154-155, 156: «...ἄτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κύρ Πολυκάρπου παραίτησιν ἀπ' αὐτῆς ἐνυπόγραφον καί ἐνσφράγιστον ποιησαμένου, ὡς ἀντικρὺ κατεστρωμένη φαίνεται...». Πρὸβλ. τὴν ἄποψη ὅτι παρατηρήθηκε τό 1818 οἰκειοθελῶς καί διέμενε στή Λάρισα: Ἀναστασίου, ὅ.π., σελ. 335, στηριζόμενος σέ κατάλογο ἐπισκόπων [Αἰμ. Τσακόπουλος, «Ἐπισκοπικὸν κατάλογοι», Ὁρθοδοξία, 31 (1956), σσ. 417-452].

της ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας» προβάλλει ὁ Πολύκαρπος στὸν H. Holland⁵⁵.

Τὸ Πατριαρχεῖο ὁμως, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰγνάτιο, διόρισε μὲ ἀπαιτήση τοῦ Ἀλῆ διαδοχικὰ τρεῖς μητροπολίτες. Οἱ δύο ἀπεβίωσαν καὶ ὁ τρίτος ἀποχώρησε.

α) Πρῶτα ἐξελέγη ὁ ἀπὸ Βελᾶς Θεοδόσιος τὸν Μάρτιο 1818 καὶ ἔφθασε στὴ Λάρισα τὸν Μάιο, ἀλλὰ ἀπέθανε μετὰ τρία ἐξάμνηνα (κατὰ Ἰγνάτιο), τὸν Ὀκτώβριο 1819⁵⁶. β) Μετὰ ὁ Ἀλῆς ἐπέβαλε τὸν παπα-Κώνστα ἀπὸ τῆ Σέλτσα τῆς Ἡπείρου, ἔγγαμο ἀλλὰ χῆρο, ὁ ὁποῖος ὀνομάσθηκε Κωνστάντιος, ἀλλὰ ἀπέθανε κι αὐτὸς λόγῳ δυσεντερίας μετὰ ἀπὸ 40 ἡμέρες, τέλη τοῦ 1819⁵⁷. Ἡ ὑπαρξη τοῦ Κωνσταντίου ἀγνοεῖται ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές. Πλὴν ὁμως μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ ἢ νὰ σχετισθεῖ μὲ ἄτομο πού ἔχει σχέση μὲ τὸν Κωνστάντιο ἀπὸ Δομενίκου καὶ Ἐλασσῶνος, μαθητὴ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, στὸ χειρόγραφο ἔργο τοῦ ὁποῖου ἐντοπίσθηκε προσφωνητικὴ ἐπιστολὴ ἐπὶ τῇ ἀναλήψει ποιμαντικῶν καθηκόντων ἀνωνόμου μητροπολίτου Λαρίσης⁵⁸. γ) Ὁ ἐπόμενος ἦταν ὁ Κύριλλος ὁ Πολίτης, πού κατὰ τὸν π. Νεκτάριο Δρόσο ἐξελέγη τὸν Ἰούλιο 1819 καὶ ἦλθε στὴ Λάρισα, ἀλλὰ ὑπέβαλε παραίτησι τὸν Ἰούνιο 1820 καὶ ἐπέστρεψε στὴν Κων/πολη⁵⁹. Ὁ Ἰγνάτιος δὲν ἀναφέρει ἂν ὁ Κύριλλος ἦλθε στὴ Λάρισα, γι' αὐτὸν δὲν ἔχει σημασία, ἐνῶ ὁ Σπύρος Ζέγκος προσθέτει ὅτι κατέληξε στὴν Ἀθήνα. Ταυτίζεται μὲ τὸν Κύριλλο Βογάσαρη, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὡς πρῶτον Λαρίσης στὴν Πελοπόννησο, ἀρχικὰ τοποτηρητὴς τῆς ἐπαρχίας Ὠλένης καὶ κατόπιν μητροπολίτης Ἀργολίδος (1833-1842) τῆς Αὐτοκεφά-

⁵⁵ H. Holland, ὁ.π., σελ. 261.

⁵⁶ Ζέγκος, ὁ.π., σελ. 45. Νεκτάριος Δρόσος, ὁ.π., σσ. 155-157 (θεωρεῖ ὅτι ἀπεβίωσε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1819). Βασίλης Σπανός, ὁ.π., σσ. 152-153. Ὁ Θεοδόσιος, προφανῶς ἀφοῦ εἶχε ἐκλεγεί, εἶχε στείλει ἐπιστολὴ στὴ Λάρισα ἡδη στὶς 21 Μαρτίου 1818, βλ. *Ἀναστασίου*, ὁ.π., σελ. 336. Ὁ Θεοδόσιος ἀναφέρεται σὲ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Ζητουνίου Νικηφόρου στὶς 11 Ἰουνίου 1819, βλ. Δημ. Καλούσιος, *Ὁ κώδικας τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης*, σελ. 124.

⁵⁷ Ζέγκος, ὁ.π., σελ. 45. Ὁ π. Νεκτάριος Δρόσος, δὲν ἀναφέρεται σὲ ἐκλογὴ τοῦ Κωνσταντίου. Προφανῶς ἡ ἐκλογὴ ἐγινε ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλίας, ὅπως συνέβη μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Γαβριὴλ Γκάγκα, βλ. *Δρόσος*, ὁ.π., σελ. 149.

⁵⁸ I.N. Ηλιοῦδης, «Προσφωνητικὴ ὁμιλία πρὸς τὸν μητροπολίτη Λαρίσης Κύριλλο Βογάσαρη (1819-1820)», *Ἡ Λάρισα καὶ ἡ περιοχὴ τῆς ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα. Πρακτικὰ 3ου Συνεδρίου Λαρισαϊκῶν Σπουδῶν, Λάρισα 8-9 Ἀπριλίου 1995*, Λάρισα 1997, σσ. 119-128, 120: «...ἐκμετρήσαντος τοῦ ζῆν ὁ προκατόχος τῆς κύρ Θεοδόσιος...». Δικαιολογημένα θεωρεῖται ὅτι ὁ Κωνστάντιος ἦταν ἡδη προχωρημένης ἡλικίας, ἂν ζοῦσε τὸ 1819, γιὰ νὰ ἀναλάβει μητροπολίτης Λαρίσης. Πιθανόν, ἂν ὑπάρχει λάθος, εἶναι ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ Ἰγνατίου, ἢ λανθάνει κάτι ἀγνωστο, π.χ. ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Κωνστάντιος ἦταν ὁμόνυμος ἔχων στενὴ σχέση μὲ τὸν ἡλικιωμένο διδάχο Κωνσταντίο.

⁵⁹ Νεκτάριος Δρόσος, ὁ.π., σσ. 157-159. Ὁ Κύριλλος ἀναφέρεται σὲ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Θεωματοῦ Κυριλλοῦ, 11 Ἀπριλίου 1820, βλ. *Καλούσιος*, ὁ.π., σελ. 123. Ὁ Βασ. Σπανός, ὁ.π., σελ. 153, θεωρεῖ ὅτι ἦλθε στὴ Θεσσαλία.

λου Έκκλησίας τῆς Ἑλλάδος⁶⁰. Ἡ λήξη τῆς θητείας του σχετίζεται μέ τίς ἐξελίξεις τόν Μάιο τοῦ 1820, ὅταν μέ τήν καθαίρεση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀποκαταστάθηκε ὁ Πολύκαρπος δ) Ὁ μπροπολίτης Λαρίσης Κύριλλος ἐκ Τρικάλων πού πέθανε στίς 29 Σεπτεμβρίου 1821 εἶναι ἄλλο πρόσωπο ἀπό τόν Κύριλλο ἀπό τήν Κων/πολη, ὅπως τούς ταυτίζει ὁ Ἰω. Ἀναστασίου, παραπέμποντας σέ δύο πηγές (20 Ἰουνίου 1821, ὅταν χειροτονήθηκε, καί στίς 25 Ἰουνίου 1821, ὅταν ἔστειλε ἐπιστολή στόν θεῖο του παπα-Δημήτριο Οἰκονόμο νά διοικεῖ τή Μητρόπολη)⁶¹. Τήν πληροφορία γιά τόν θάνατο τοῦ Κυρίλλου δίνει σημείωμα «ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου» τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Τυρνάβου (γράφεται κάτω ἀπό τί σημείωση πού ἀναφέρει τήν ἀποτομή του ἀρχιερέως Πολυκάρπου στίς 17-9-1821)⁶². Ὁ Κύριλλος Β΄, ἔχοντας καταγωγή ἀπό τή Θεσσαλία, γνώριζε τήν κατάσταση καί εἶχε στήριγμα στήν πόλη τόν παπα-Δημήτρη Οἰκονόμο, θεῖο τοῦ Ἰωάννη Οἰκονόμου-Λογιωτάτου, ἀντίπαλο τοῦ Πολυκάρπου, πού τόν κατήγγειλε γιά μεγάλη φορολογία στό Πατριαρχεῖο. ε) Ὁ ἐπόμενος, ὁ Λαμιασκινός, ἐκλέχτηκε τόν Νοέμβριο τοῦ 1821, ἀλλά ἀπεβίωσε μετά δύο μῆνες, ἐνῶ στή συνέχεια ὁ Μελέτιος Δ΄ ἐξελέγη τόν Μάρτιο 1822⁶³.

Στήν πτώση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ συνέδραμε καί ὁ Πολύκαρπος μέ τό νά ἀναδείξει μέ τά δικά του δεδομένα τό μέγεθος τῶν ἀυθαιρεσιῶν του, συνεπικουρῶντας σέ ἕναν Τοῦρκο ἀξιωματοῦχο τῆς Λάρισας, τόν Πασόμπεν, πρῶν συνεργάτη τοῦ Βελῆ πασᾶ⁶⁴. Τήν ἔχθρα αὐτοῦ πιστοποιεῖ ὁ Βελῆς σέ ἀναφορά (ἀρτζουχάλι) τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1819 στόν Ἀλή πασᾶ ἀπό τή Γούνιτσα (σύνορα Λαρίσης-Τρικάλων), ὅπου ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀπτιν μπέης ἀπό τήν Κων/πολη φιλοξενεῖ στό σπίτι του τόν Πασόμπεν, ἐχθρό του οἴκου του⁶⁵.

⁶⁰ Ζέγκος, ὅ.π., σελ. 45: «...καί ἐπειδή ἐπρόκειτο νά διορισθῆ Κύριλλος Πολίτης...», καί σημ. 2: «ἔξωσθη εἰς Ἀθήνας». Βλ. καί Ἡλιούδης, ὅ.π., σελ. 121, ὅπου βιβλιογραφία.

⁶¹ Βασ. Σπανός, ὅ.π., σελ. 154. Ἀναστασίου, ὅ.π., σελ. 336, ὅπου βιβλιογραφία (Χειροτονία, βλ. Τσακόπουλος, ὅ.π., σελ. 440). Ὁμοίως δέχεται ὅτι εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο καί ὁ Μ.Μ. Παπαϊωάννου, *Ἐπιστολαί διαφόρων*, ριγ΄, σσ. 202-203 (ὁ παπα-Δημήτρης Οἰκονόμος καί ὁ ἰατρός Κων/νος Νοσημάχος (Ζαχαρόπουλος) ἦταν θεῖοι τοῦ Ἰωάννη Οἰκονόμου).

⁶² Γιαννόπουλος, ὅ.π., σελ. 222 (ἀρ. 31): «+ Εἰς τās 29 Σεπτεμβρίου ἐν Κυρίῳ ὁ Λαρίσης Κύριλλος Τρικκαῖος εἰς χωρίον Ματαράγκα ἄωκα (1821)». Τήν σημείωση παραθέτει ὁ Ἐπαμ. Φαρμακίδης, *Ἡ Λάρισα*, σελ. 114, παραπέμποντας στόν Ν. Γιαννόπουλο. Πρβλ. *Νεκτάριος Δρόσος*, ὅ.π., σσ. 159-160. Στόν κώδικα 59 τῆς μονῆς Δουσίου σημειώνεται: «1821: ἔτος. Κύριλλος Τρικαλλινός σαράντα ἡμέρας καί ἀπέθανεν», βλ. *Νεκτάριος Δρόσος*, ὅ.π., σελ. 160, ὅπου βιβλιογραφία.

⁶³ Βασ. Σπανός, ὅ.π., σσ. 154-155.

⁶⁴ Ζέγκος, ὅ.π., σσ. 45-46. Τόν Πασόμπεν ἐντοσπίζει στή Λάρισα στό περιβάλλον τοῦ Βελῆ ὁ Η. Holland, ὅ.π., σσ. 133-134, 136, 262. Πρβλ. *Ντρογκούλης*, ὅ.π., σσ. 292-293.

⁶⁵ Βασίλης Παναγιωτόπουλος, *Ἀρχεῖο Ἀλῆ πασᾶ*, τόμος Γ΄, Ἀθήνα 2007, σσ. 331-335 (ἀρ. 1246): «...ὄντας φανερός ἐχθρός μας ὁ Ἀπτινπεῖς, ὄχι μοναχά διατί ἐφέρθη ἐχθρικά στόν μαντέ τοῦ ἀξι-

Ἐχθρό τους ἀκόμη ὁ Βελίς θεωρεῖ, ἐκτός ἀπὸ μερικούς ἄλλους Τούρκους «Λαρσινούς», τὸν μουλά/εἰροδικαστὴ τῆς Λάρισας, ὁ ὁποῖος φαίνεται ἐνεργοῦσε ἐπίσημα ἔρευνες γιὰ ὀρισμένες πράξεις τους⁶⁶. Ἡ συνδρομὴ τοῦ Πολυκάρπου στὴν πτώση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐκτιμῆθηκε ἀπὸ τὸ Δοβλέτι καὶ ἀποκαταστάθηκε ἀμέσως, ὁ δὲ Κύριλλος Βογάσαρης ἐπέστρεψε στὴν Κων/πολι. Σχετικὰ ἀναφέρεται σὲ ἐπιστολὴ τῆς 19ης Νοεμβρίου 1820 τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄ πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Λοιδορικού⁶⁷. Σὲ ἄλλη ἐγκύκλιο ἐπιστολὴ τοῦ Γρηγορίου Ε΄ (3 Ἰουνίου 1820) πρὸς μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους καταδικάζει τὸν Ἀλῆ πασᾶ γιὰ τὴ συμπεριφορὰ του ἐπὶ 40 σχεδὸν χρόνια⁶⁸. Ὅπως ἀναφέρεται σὲ σουλτανικὸ χάρτι σερίφ ἀποκαταστάθηκε ἡ τάξη μετὰ ἀπὸ σαραντάχρονη τυραννία, ἀπὸ συνεχεῖς παρανομίες, ἀκόμη καὶ ἐξόντωση οἰκογενειῶν παντοῦ, ὅπως καὶ στὴ Λάρισα⁶⁹. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ ἀπνύθηνε ἐπιστολὴ τὴν 26η Ἰουνίου 1820 στὸν Πολύκαρπο καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Θεσσαλίας πληροφοροῦντας γιὰ τὴν εὐμενῆ ἀποδοχὴ τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β΄ τῶν προσπαθειῶν τους κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ⁷⁰.

κιού μου, παρὰ ἰνατὶ φυλάττει τὸν μεγαλύτερον ἐχθρὸ του σππτιοῦ μᾶς τὸν χαῖνι τὸν Πάσο ἡμέρα καὶ νύκτα εἰς τὸ κονάκι του...». Τὸν Ἰσμαῖλ Πασόμπτε ἀναφέρει σὲ ἀναφορὰ (ἀρτζουχάλι) στὴς 11 Φεβρουαρίου 1820 ὁ Ἐλμάζ Μίτζε πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶ ὅτι ὑποκινεῖ ἐναντίον του μὲ ἀφορμὴ διαφορὲς κατοίκων Λαρίσης καὶ Κονιάρων πρὸς τὸν Βελί πασᾶ, βλ. *Παναγιωτόπουλος*, ὁ.π., σσ. 400-406 (ἀρ. 1277). Ὁ Ἀλῆς ἔστειλε ἀνθρώπους του νὰ δολοφονήσουν τὸν Πασόμπτε (Φεβ. 1820), βλ. Douglas Dakin, *Ὁ ἀγὼνας τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία (1821-1833)*, ΜΙΕΤ, Ἀθῆνα, 1999, 74. Γεώργιος Φίνλεϋ, *Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*, μετάφραση Ἀλ. Παπαδιαμαντίου, Ἰδρυμα τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τόμος πρῶτος, Ἀθῆνα 2009, σσ. 117-118.

⁶⁶ Παναγιωτόπουλος, ὁ.π., σελ. 334: «Ὁ χάλια Γενισεχέρ Μολασίς εἶναι ἕνας διάβολος ἀνακατοσιάρης ὅπου σύνδροφον δὲν ἔχει, τὸν ὁποῖον ἐπεριποιήθηκα καλὰ...». Ἀντιπάλους Λαρισίους ἀναφέρει ἐπίσης ὁ Χουσεῖν μπέτης πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶ σὲ ἀναφορὰ (ἀρτζουχάλι) ἀπὸ τὴ Λάρισα στὴς 18 Ἰανουαρίου 1820, βλ. *Παναγιωτόπουλος*, ὁ.π., σσ. 384-393 (ἀρ. 1270).

⁶⁷ Γ.Γ. Παπαδόπουλος & Γ.Π. Ἀγγελόπουλος, *Τὰ κατὰ τὸν αἰδισμόν πρωταθλητίν τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄, Παρὰ τῷ Ἐθνικῷ Τυπογραφείῳ*, Ἐν Ἀθῆναις 1865, τόμος Β΄, 510-511: «...Μεταβάσις τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης ἀπὸ τοῦ κυριάρχου αὐτῆς κύρ Κυριλλου εἰς τὸν πρῶνιν κυριάρχην της κύρ Πολύκαρπον καθ' ὑψηλὴν προσκυνητίν βούλυσιν καὶ εὐχάριστον συναίνεσιν ἐκκλησιαστικίν...». Ἡ ὑψηλὴ προσκυνητὴ βούλυσιν εἶναι σουλτανικὴ.

⁶⁸ Μοναχοῦ Μαξίμου (Νικολοπούλου) Ἰβηρίτη, *Ὁ Ἐθνομάρτυς Γρηγόριος ὁ Ε΄ καὶ τὸ Ἅγιον Ὅρος*, ἐκδόση Ἱερᾶς μονῆς Ἰβήρων, Ἅγιον Ὅρος, 1988, 104-167.

⁶⁹ Ἰβάν Σοκολόφ, *Ἡ Ἐκκλησία Κων/πόλεως κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα*, University Studio Press, μετάφραση π. Βασίλειος Παπαθανασίου, ἐπιμέλεια Ἀντ.-Αἰμ. Ταχιάος, Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 190.

⁷⁰ Γ.Γ. Παπαδόπουλος & Γ.Π. Ἀγγελόπουλος, *Τὰ κατὰ τὸν αἰδισμόν*, σσ. 507-510: Ὁ Γρηγόριος Ε΄ δικαιολογεῖ τὴν ἐπέμβαση τοῦ σουλτάνου νὰ θέσει τέλος στὴν τυραννία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διὰ «τὸν ζυγόν, τὸν ὁποῖον ὁ τύραννος ἐκεῖνος εἶχεν ἀνηλεῶς ἐκτεθειμένον ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν αὐτόθι ὁμογενῶν μας χρόνους ἦδη ὑπὲρ τριάκοντα Ἐφθασαν ἐκ μέρους σου ἔγγραφοι ἀποκρίσεις καθὼς καὶ τῶν πλησιοχώρων σου συναδέλφων σου ἀγίων ἀρχιερέων, διαπτορήμευθεῖσαι πρὸ μικροῦ διὰ

6. Ὁ Πολύκαρπος μετέβη πάλι στή Λάρισα συνοδεύοντας τόν πασά Δράμαλη σέ πορεία διά Ξηρᾶς. Ὅμως ὁ συγγραφέας ἀντιστρέφει (ποιμπικῶς) τήν εἰκόνα: «*Κατέβη ὁ Πολύκαρπος εἰς Λάρισσαν μετά τοῦ Μαχμούτ πασᾶ Δράμαλη...*»⁷¹. Ἡ παρουσία του στή Μητρόπολη ἐντοπίζεται στήν ἐπιστολή τῆς 3ης Ἰουνίου 1820 τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄ πρὸς τόν ἴδιο⁷². Στήν ἐπιστολή τῆς 26ης Ἰουνίου 1820 πρὸς τόν Βενιαμίν Κοζάνης ὁ Γρηγόριος Ε΄ ἀναφέρει τόν Πολύκαρπο Λαρίσης, συνιστᾷ δέ συνεργασία τῶν δύο ἐπισκόπων μετά τήν περιπέτεια τῆς ἀπουσίας του⁷³. Ὑπογράφει ἀκόμη στίς 29 Σεπτεμβρίου 1820 ἀπογραφὴ ὀσπητίων βιλαετίου Τρικάλων⁷⁴.

Στό μεταξὺ ὁ Πολύκαρπος ἐρχόμενος στή Λάρισα «*ἐσύναξε τοὺς καπεταναίους μέ προσταγὴν βασιλικήν...*» νά συμμετάσχουν στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐκφράζοντας ἀπόλυτα τὴ βούληση τοῦ Πατριαρχείου⁷⁵. Ἦταν σάν νά εὐλογοῦσε τὰ ὄπλα, ὅπως ἐγινε τὸ 1821. Ὁ Δράμαλης ὅμως δέν τοὺς ἤθελε, παρά νά κινηθοῦν μετά τὸ δικό του στράτευμα, γεγονός πού μεταφέρθηκε ἀπὸ τόν Πολύκαρπο στήν Κων/πολη (πιθανόν μέσω τοῦ προαναφερθέντος Πασόμπην), ὁπότε σύμφωνα μέ τόν Ἰγνάτιο γι' αὐτόν τόν λόγο ὀρίσθηκε ἀρχηγός τῆς ἐκστρατείας ὁ Χουσεῖν πασάς Γαβανάζογλου. Ὅντως ὀρίσθηκε ὑπεύθυνος ὁ Χουρσίτ πασάς καί «*τοῦ ἐκακοφάνη τοῦ Δράμαλη*». Ἀφοῦ εἶχε ἐκστρατεύσει στίς 15 Αὐγούστου 1820 κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ [ἐκτελέσθηκε στίς 24/25 Ἰαν. 1822] μέ 6.000 στρατό, ἐπέστρεψε στήν Λάρισα τόν Μάιο τοῦ 1821.

τοῦ ... ἐξάρχου, καὶ ἀνενεχθεῖσαι ἀμέσως τῷ βασιλείῳ κράτει διετράνωσαν τὴν δουλικὴν ὑπόκλισην καὶ ὑποταγὴν καὶ πίστιν καὶ τὸ σακατάτι σας πρὸς τὴν θεοδόξον βασιλείαν, καθὸ ἀποστραφέντες καὶ ἀποπτύσαντες ὅλα τὰ τοῦ τυράννου ἐκείνου καὶ λυμεῶνος κοινοῦ, ἐνηγκαλίσθητε ψυχῇ τε καὶ σώματι τὰς ἀνακτορικὰς βουλῆσεις. Ἡ δὲ αὐτοκρατορικὴ του μεγαλειότης, ἐνασμενισθεῖσα εἰς αὐτὰ ταῦτα ἀπεδέξατο τὴν εὐγνωμοσύνην σας καὶ ἐξέδωκεν ἱερὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν, ἀνακτορικὸν, αὐτόγραφον διπλωτικὸν τῆς φιλανθρώπου αὐτοῦ εὐμενείας...». Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἐρμηνεύεται ὡς ἔκφραση εὐγνωμοσύνης τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ. Πρὸβλ. Σοκολόφ, ὀ.π., σσ. 190-191.

⁷¹ Ζέγκος, ὀ.π., σσ. 45-47.

⁷² Τὴν ἐπιστολή δημοσιεύει ὁ Ζέγκος, ὀ.π., σσ. 77-80 [Πρὸβλ. σημ. 5]. (Τὴν ἐπιστολή αὐτὴ εἶχε γνωστοποιήσει καὶ στοὺς Φαρμακίδη καὶ Ζέγκο, ὁ Ν. Γιαννόπουλος). Βλ. Ἐπαμ. Φαρμακίδης, ὀ.π., σελ. 321. Γιαννόπουλος, ὀ.π., (1933), σελ. 341. Πρὸβλ. Αναστασίου, ὀ.π., σελ. 336.

⁷³ Ἡλιοῦδης, ὀ.π., σελ. 121, ὄπου βιβλιογραφία.

⁷⁴ Γιαννούλης - Νημᾶς, ὀ.π., σσ. 280-287.

⁷⁵ Ζέγκος, ὀ.π., σσ. 47-48. Βασ. Σπανός, ὀ.π., σελ. 154. Γιά τὴν ἐντολή συνδρομῆς τῶν Θεσσαλῶν στὸν ἔνοπλο ἀγῶνα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κατὰ τοῦ Ἀλῆ μέσω πατριαρχικῶν ἐξάρχων βλ. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μεγάλη Ἐπανάσταση τοῦ 1821», *Θεολογία*, 21 (1950), 305-324, 322. Γιά τὸ ἀρματολίκι στά Ἄγραφα βλ. Πέτρος Πιζάνιας, «Ὁ κόσμος τῆς "θάλασσης τῶν βουνῶν". Ὁ ἀρματολισμὸς ἀπὸ τὸν 16ο αἰῶνα ὡς τὸ 1821», *Νέα Ἐστία*, τχ. 1857, σσ. 41-96, 55-65 κ.λπ.

Στή δύσκολη συγκυρία τόν πλησίασε ό Άνθιμος, ό όποιος τώρα συμβάδιζε μέ τή νέα κατάσταση, και τού ζήτησε νά αναλάβει νά πείσει τόν μητροπολίτη νά «φιλωθεί» μαζί του. Ό Δράμαλης τό μετέφερε στή συνέχεια μέ έπιστολή, αλλά ό Πολύκαρπος απέρριψε τήν πρόταση, προχώρησε μάλιστα στή χειροτονία άλλου στή θέση του, τού πρωτοσύγκελου Σαμουήλ, μέ αποτέλεσμα νά χολωθεί ό Δράμαλης: «*εις δέ τόν Δράμαλιν έμεινεν ή έχθρα*» κάπου τήν άνοιξη τού 1821⁷⁶, όταν άρχιζε ή Έπανάσταση στόν Μοριά! Μέ βεβαρυμένο τό κλίμα άνάμεσα σέ στρατιωτικό διοικητή και εκκλησιαστικό ήγήτορα οί εξέλιξεις στήν περιοχή μέ τήν έπανάσταση τόν Μάιο-Ίούνιο τού 1821⁷⁷ (Ίούνιο γιά τόν Ίγνάτιο) τών κατοίκων τού Πηλίου-Βελεστίνου όδηγοΰσαν στήν παραδειγματική θανάτωση τού δευτέρου. Προηγουμένως όμως και οί δύο μετέβησαν στό Πήλιο και έπετεύχθη «συμβιβασμός» στή Μακρινίτσα, όποτε ή τοπική έπανάσταση έληξε προσωρινά χωρίς συνέπειες⁷⁸.

7. Τήν 1η Ίουλίου ό Δράμαλης έβαλε φύλακες στή Μητρόπολη, αϊχμαλωτίζοντας τόν Πολύκαρπο, άφου έπέστρεψε στή Λάρισα άπό τά ήδη έπαναστατημένα Άγραφα (τέλη Ίουνίου)⁷⁹. Στό μεταξύ στίς 20 Ίουνίου 1821 είχε χειροτονηθεί ό άντικαταστάτης του Κύριλλος ό εκ Τρικάλων. Έπομένως ή άπόφαση είχε ληφθεί άπό πριν. Πιθανόν τού χρωήθηκε ή έπανάσταση στό Πήλιο.

Στίς 20 Ίουλίου ό Δράμαλης μετέφερε τόν Πολύκαρπο στό Σερά (Διοικη-

⁷⁶ Ζέγκος, ό.π., σσ. 47-49. Γιά τόν θάνατο τού Άλβ βλ. Douglas Dakin, *Ό άγώνας τών Έλλήνων*, 96.

⁷⁷ Ζέγκος, ό.π., σελ. 49. Πρβλ. Δημ. Καλούσιος, *Ό επίσκοπος τών Σταγών Αμβρόσιος*, ό.π., σελ. 311.

⁷⁸ Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία επαρχίας Βόλου και Αγιάς*, εκδ. 20ός αιώνας, Αθήνα 1960, 624 κ.έ., 675-679, 702-703 (όπου αναφέρεται στα άρχαία Κουντουριωταίων ότι «ό δεσπότης Λαρίσης όμως περιφέρεται εις τά χωρία...»). Γιάννης Κορδάτος, *Η έπανάσταση τής Θεσσαλομαγνησίας*, 2η έκδοση, Αθήνα 1974, σσ. 74-100. Τά γεγονότα εξελίσσονται μετά τό Πάσχα (1η Μαΐου) 1821. Τά έγγραφα πού παραθέτει όντως επιβεβαιώνουν τήν παρουσία τού δεσπότη (Πολυκάκρου) γιά τήν ειρήνευση τής περιοχής μέχρι τόν Ίούνιο 1821. Είναι ή πρώτη φάση τού άγώνα πού έληξε χωρίς έντονες άντεκδικήσεις τών Όθωμανών. Τά επόμενα χρόνια 1822 και 1823 συνεχίστηκαν οί επιχειρήσεις. Πρβλ. Φίνλεϋ, ό.π., σσ. 247-248. Διονύσιος Κόικανος, *Η ελληνική έπανάσταση*, Αθήνα, 6η έκδοση, Μέλισσα 1974, τόμ. 1, σσ. 304-311, ό όποιος εκτιμά ότι ή έπανάσταση στό Πήλιο ήταν καταδικασμένη σέ άποτυχία. Γιά τό Βελεστίνο βλ. Γιώργος Θωμάς, «Παπα-Γιώργης Σακελλάριος, ένας φλογερός πατριώτης τού Βελεστίνου στό 1821», *Υπέρετα*, 1, Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου «Φεραΐ-Βελεστίνου-Ρίγας», Βελεστίνο 30-31 Μαΐου - 1 Ίουνίου 1986, Αθήνα 1990, σσ. 135-140, όπου σχολιάζεται ή καταστροφή του λίγο μετά τίς 7 Ίουνίου 1821. Ακόμη Κώστας Σπανός, "Άγνωστοι Βελεστινώτες άγωνιστές τού 1821: Η οικογένεια τού Χατζη-Κυριαζή Άναγνώστου", *Υπέρετα*, 1, ό.π., σσ. 357-375, 357. Επίσης, Δημήτριος Καραμπερόπουλος, "Βουλή Θεσσαλομαγνησίας" Βελεστίνου, 11 Μαΐου 1821. Η άνέγερση τούτου μνημείου τό 2000 και τό γκρέμισμά του τό 2008, Έκδοση Ε.Ε. Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρίγα, Αθήνα 2009.

⁷⁹ Ν. Κ. Γιαννούλης, «Θεσσαλοί άγωνιστές τού 1821», *Άρχαιολογικό ύλικό, Θεσσαλικά Χρονικά*, 12 (1977-1979), Αθήνα 1979, σσ. 15 κ.έ., 19-21, όπου βιβλιογραφία.

τήριο)⁸⁰ ἔγκλειστο σέ «μικρόν κοιτώνα, τρόπον τινά ὡς εἰς φυλακίην». Παρά τὴν ἔκκληση τοῦ Ἀναστασίου Ζάρκα, τοῦ ἀλβανικῆς καταγωγῆς μπουλούκιμπασι Ἀγράφων, νά ἐλευθερωθεῖ, ὁ Δράμαλης δέν δέχτηκε: «*Αὐτός δέν εἶναι ἄνθρωπος, τόσες παρεκάλιες τοῦ ἔκαμα καί δέν μέ εἰσηκούσθησαν*». Τότε ἦλθε σέ ἐπαφή μαζί του ὁ καπετάν Διαμαντῆς Στουρνάρας καί τοῦ πρότεινε νά τόν φυγαδεύσει ὁ ἴδιος. Ὁ Πολύκαρπος ἀρνήθηκε: «*Ὅχι, καπετάνιε μου! Δι' ἓνα καλογερικό κεφάλι νά ἀφανισθοῦν οἱ Χριστιανοί; Κάλλιον νά χαθεῖ ἓνα κεφάλι παρά πολλά!*». Καί τόν εὐχαρίστησε, γιά νά φύγει ὁ καπετάνιος⁸¹.

Τὴν 17η Σεπτεμβρίου ὁ Δράμαλης ἔστειλε ἓναν τσαούση (λοχία) Ὅσμάν νά τόν μεταφέρει στή Μεγάλη φυλακή, ἡ ὁποία πρέπει νά βρισκόταν ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Σεράι: «*κατεβαίνει εἰς τὴν αὐλὴν νά περάσει ἄντικρυ τοῦ Βεζύρη*». Ὁ Πολύκαρπος ἔνωσε τὸ ἐπικείμενο τέλος του: «*Τὸ ἤξεύρω πολὺ καλά. Ἀφοῦ τὸ Δοβλέτι ἐχάλασε τόσους δεσποτάδες, ὡς καί αὐτὸν τὸν πατριάρχη, ἔπειτα θά ἀφήσει ἐμένα; Ἄς γίνω ἐγὼ θυσία διὰ τὸν σουλτάνον καί διὰ τοὺς χριστιανούς*». Ὁ Ὅσμάν τότε σχολίασε: «*Ἀλλάχ, ἀλλάχ, τεχροῦ μπειλί ἀντάμ γιόρμεμις*» [Θεέ, Θεέ, τοιοῦτον εὐγενῆ (μπειλί=σάν μπέης, πραγματικός μπέης) ἄνθρωπον δέν ἔχω ἰδῆ]. Τὴν ἴδια ὥρα κρατήθηκαν οἱ παρόντες Ἰγνάτιος ἱεροδιάκονος, ὁ συγγραφέας τοῦ Βίου, καί Ἰωσήφ διάκονος, ἐνῶ ἀργότερα φυλάκισαν τὸν Ἰωσήφ καί τὸν συμπατριώτη του μητροπολίτη Ἀντώνιο Δαρδιώτη. Κατόπιν τὸν μετέφεραν στὸν Δράμαλη, ὁ ὁποῖος «*τὸν ὠμίλισεν αὐστηρὰ τουρκιστί*». Πιθανόν τοῦ ἀνήγγειλε τὴν καταδίκη του δι' ἀποκεφαλισμοῦ. Ταυτόχρονα κινήθηκαν στή Μητρόπολη, τὴν ὁποία λεηλάτησαν.

8. Ὁ μητροπολίτης μεταφέρθηκε μέ συνοδεία πέντε ἀτόμων στὴν ὄχθη τοῦ Πννειοῦ. Ὁ Ἰγνάτιος ἀκολούθησε καί στάθηκε «*εἰς μερικά τουρκικά μνήματα νά εἰδοῦμε τὰ ἀποβησόμενα*». Ἔτσι εἶδε καί κατέγραψε τὴν πλήρη σκηνὴ τῆς ἐκτέλεσης.

«*Πηγαίνοντας τον, λοιπόν, εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ ἄρχισαν νά τὸν δένουν. Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια ἐνός λευκατζῆ ὅστις ἔπλυνεν. Τότε λοιπόν τοὺς λέγει: "Δέν εἶναι ἀνάγκη νά μέ δέσετε καθότι ἐγὼ ἤξεύρω. Δέν γλυτώνω. Καί ὅτι ἐγὼ ἔχω τρανέψει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν" [Ἐγὼ μεγαλώσει στὴν Κων/πολη, ἔχω μάθει]. Ἔπειτα ἔβγαλε τὸ φόρεμά του, τοὺς τὸ δίνει. Δίνει καί τὸ μικρὸ πουγκί του. Ρίχνει καί ἓνα τί εἰς τὸν ποταμὸν. Ἔπειτα τοὺς λέγει. "Ἡσυχᾶστε, νά κάνω τὸν ντουβά μου" (τὴν προσευχὴν μου). Καί οὕτω σπκῶνει τὰς χεῖρας του ἄνω,*

⁸⁰ Γιά τὸ Διοικητήριο (Κονάκι, Σεράι) αὐτὸ τοῦ 1876 βλ. *Παλιούγκας*, ὁ.π., σσ. 521-526, σμ. 1, ὅπου τα σχετικά καί βιβλιογραφία γιά τὰ παλαιότερα διοικητήρια, οἰκίες τοῦ ἐκάστοτε πασᾶ Λάρισας. Τὸ Σεράι τὸ ὅποιο ἐλέγχει ὁ Βελί-Πασάς ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς *H. Holland* ὁ.π., σσ. 107-108, 115, 132, 262.

⁸¹ *Ζέγκος*, ὁ.π., σσ. 49-51.

προσεύχεται, εὐλογεῖ καὶ ἀπὸ τὰ τέσσερα μέρη τοὺς Χριστιανούς. Ἐπειτα γονατίζει καὶ τοῦ λέγει: "Βούρουνους" (κτυπάτε). Τοῦ τραβοῦν μίαν μέ τὴν μάχαιραν, δέν τὸν κόπτουν, τραβοῦν καὶ δευτέραν ὁμοίως. Αὐτός ἐν μέσῳ τῶν αἱμάτων τοὺς λέγει: «Βουκοῦσεν ἕ κιοπεκλέρ" (κτυπάτε βρὲ σκυλιά). Καὶ ἔτσι τὸ τρίτον τὸν ἀπέκοψαν καὶ οὕτως ἀπέπτῃ ἡ αἰοίδιμος ψυχὴ του εἰς τὰ οὐράνια⁸².

Πιάνοντας δὲ τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰ γένια τὴν ἐπέταξεν εἰς τὴν μέσῃν τοῦ ποταμοῦ, τὸ δὲ σῶμα μένει μέ τὸ ὑποκάμισον. Τὸ ἔσπρωξαν εἰς τὴν ἄκρην του ποταμοῦ καὶ ἔμεινεν ἐπάνω τοῦ ὕδατος. Ἡμεῖς δὲ πηγαίνοντες εἰς τὴν Μητρόπολιν δέν πύραμεν τίποτα».

Ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφή τῆς ταφῆς, μετὰ ἀπὸ ἄδεια πού ἔδωσε ὁ Δράμαλης στὸν μουλά (δικαστῆ-εἰσαγγελέα), ἀφοῦ τοῦ τὸ ζήτησε ὁ Ἰγνάτιος καὶ ἄλλοι κληρικοί. Ὁ μουλάς, μέ τὸν ὅποιο ἐνωνόταν στὸν ἔλεγχῳ τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τοὺς εἶπε ὅτι ἡ θανάτωσι δέν ἔγινε μέ ἀπόφασι δικῆ του, ἀλλὰ τοῦ βεζύρη (Δράμαλη). Ὑποσχέθηκε νὰ μεταβεῖ νὰ τὸ ζητήσει ὁ ἴδιος: «Ἦτο φίλος μου καὶ κρίμα αὐτός ὁ ἄνθρωπος». Πέτυχε τὴν ἄδεια, ὅποτε ὁ πάλι ὁ Ἰγνάτιος καὶ μερικοί ἄλλοι μετέβησαν στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ γιὰ νὰ μεταφέρουν καὶ νὰ θάψουν τὴ σορὸ του: «Λοιπὸν ἀφοῦ ἐπήγαμεν εἰς τὸν ποταμόν βγάλαμεν τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ νερό. Γυρεύοντες δὲ τὴν κεφαλὴν κατὰ τὸν λόγον τοῦ λευκατῆ, δέν τὴν πύραμεν. Τέλος πάντων ἐμβαίνοντες εἰς τὸν ποταμόν ἐκεῖ ὅπου ἦταν τὸ σῶμα πατᾶ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν. Ὡ τοῦ θαύματος, ἡ ἀγία ἐκείνη κεφαλὴ εἶχεν ἔλθει ὑποκάτω του σώματος! Ἐβγάζοντες δὲ καὶ αὐτὴν ἔξω ἐν τῷ ἅμα ἔφθασαν δύο ἄνθρωποι τοῦ βεζύρη καὶ πέρνοντες ἀπὸ τὰ χέρια μας τὴν κεφαλὴν, τὴν ἔκδειραν, καὶ μᾶς ἄφησαν μόνον τὸ κόκκαλον. Καὶ οὕτως ἐσπκώσαμεν τὸ ἅγιον λείψανον, τὸ ἐπήγαμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸν ἐνδύσαμεν μέ τὰ ἀρχιερατικά κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ κατὰ τὴν ἐνδεκάτην [Ἦν μ.μ.] τὸν ἐθάψαμεν οὔτινος αἰωνία ἡ μνήμη.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἄθλα τοῦ μακαρίτου ἀγίου Λαρίσης Κυροῦ Πολυκάρπου, τοῦ περιφήμου Ἀλβανοῦ Δαρδιώτου, τοῦ τελευτήσαντος ἐν σωτηρίῳ ἔτει 1821 Σεπτεμβρίου 17 ἡμέραν Σαββάτω»⁸³.

⁸² Ὁ Χατζῆ-Γεράσιμος στὸν κώδικα 59 τῆς μονῆς Δουσίκου ἀναφέρει σχεδὸν τὰ ἴδια, βλ. Βασ. Σπανός, ὁ.π., σελ. 149: «Ἐν τῷ μεταξύ ἔλαβεν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς σπικουλάτορας καὶ τοὺς ἐδαιοῖρασεν ἐκεῖνα τὰ φορέματα ὅπου ἐφοροῦσε. Ἐπειτα ἐπροσευχῆθη καὶ εὐλόγησεν τὸ ποίμνιόν του τετραμερῶς, καὶ εἶπεν: "Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, εἰς χεῖρας σου παρατίθῃμι τὸ πνεῦμα μου, πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ὅσους ἐνήργησαν περὶ τὴν κατατομὴν μου ἢ ἐσωτερικοί ἢ ἐξωτερικοί μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας νὰ ἔλθουν κοντά μου" καὶ ἐτελείωσεν ἡ προφητεία του. Αἰωνία ἡ μνήμη του».

⁸³ Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 52-56. Στὴν ἴδια περιοχὴ στὸν Πηνεῖο καὶ τὴ γέφυρα ἐκτελέσθηκε σὲ πλάτανο

Ὁ τάφος τοῦ μητροπολίτη Πολυκάρπου τὸ 1927 ὑπῆρχε δίπλα στὸν Ἅγιο Ἀχίλλιο, στὸ ἱερό βῆμα: «Ὁ τάφος τοῦ Πολυκάρπου εὐρίσκεται ἔξωθεν τοῦ ἁγίου βήματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου ἐν Λαρίσσει ἐφ' οὗ σώζεται εἰσέτι μαρμαρινὴ πλάξ, ἣτις κατεχώσθη κατὰ τὴν ἐσχάτως γενομένην ἰσοπέδωσιν τῆς πλατείας τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλίγα βήματα νοτιώτερον ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Πολυκάρπου»⁸⁴.

ὁ ὁσιος Δαμιανὸς τὸ 1568, 14 Φεβρουαρίου, βλ. *Ὅσιομάρτυς Δαμιανὸς ὁ νέος ὁ ἐκ Μυριχόβου Θεσσαλίας*, Ἀθῆναι 1974, σσ. 34, 59.

⁸⁴ Τὴν ἄποψη αὐτὴ βεβαίωθε ὁ συνταγματάρχης Ξενοφὼν Ἀγτωνιάδης-Λάτσης, κατιῶν συγγενὴς τοῦ Ἀντωνίου Δαρδιώτου, ὁ ὁποῖος ὡς ἄμεσος συνεργάτης εἶχε φυλακισθεῖ μαζί με τὸν μητροπολίτη, βλ. *Ζέγκος*, ὁ.π., σελ. 86.